

దైవ లీల

చంపూ కావ్యము

సదాశ్రీ

వడ్డమూడి సిద్ధయ్య తవి.

५२२

1973 జూలై

పాఠకులీ సవరణలను తప్పని సరిగా
గుర్తింపవలసినదిగా ప్రార్థన.

20 వ పేజీలోని సీసపద్యము నందలి
మూడు నాలుగు పాదములు

వేల రు. 2-00

* నయిదువేళ్ళకు నుంగరావళి నమరింతుఁ
బిస్మిరుజలమును బింపుచుందు

వలయు వారు ;

16 వ పేజీలోని రెండవ పద్యము లోని
మూడవ పం కి.

సదాశ్రీ

వి. సిద్యుకవి

* వేల? తమంబు వెన్నెలయు నేనెల
వచ్చుచు చోవుచుండుగా?

బరం పేట

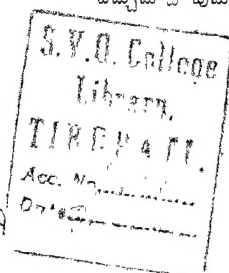
సర్పరావుపేట పోస్టు

గంధూరు జిల్లా

రత్న ఆర్ట్స్ ప్రింటర్స్

హృదీపేట నివసేను

గుంటూరు-2

రచయిత

ము న్ను డి

శ్రీయుతులు ధర్మవరపు రామనాథముగారు నా కెంతో సన్నిహితులు. అంతే కాదు నా కవితామతల్లిని మొదటినుండి యత్యంతానురాగ మలరబోషించుచు వచ్చినదాత. వీరు సాహిత్యప్రియులు, నేనీ గ్రంథమును వ్రాసిన తరువాత వారివద్దకు కొలది సహాయముకోరుటకై పోయితిని, వారప్పుడనారోగ్యముగా నుండుటవలన మాటాడుటకే కుదురలేదు. కాని కొలది నిముషములు గడచిన తరువాత మెల్లగా సంభాషింప మొదలిడితిమి. తరువాత నావద్దనున్న యీ దైవలీల వాతప్రతిని దీసి కొన్ని పద్యములను చదువుతూ కథాసంగ్రహమును నుడివితిని. అంతయు విని సంతోషాయత్త చిత్తులై “బాగున్నదయ్యా”: అనినారు,

ఆప్రమోదాయత్త వాక్యము వారినుండి వెలువడినతోడనే నేను “కృతి భర్తృత్వము స్వీకరించండి!” అన్నాను సరే నన్నారు, సంతోషముతో నేనీ కృతిని వారికిచ్చితిని, ఇట్లు నన్నునంతోషింప జేసిన శ్రీరామనాథముగారికి భగవంతుడాయురారోగ్య భాగ్యము లొసంగుగాక,

ఈ కావ్యమునకు దయతో పీరిక నొసంగిన శ్రీ చదలువాడ జయ రామశాస్త్రి గారికి నా నమస్కృతులు—

ర చ య త.

కృతి పతి పఞ్శంస

శా|| శ్రీ కొండిన్యస గోత్రసంజనిత సుశ్రీ వైభవోపేత సు
శ్లోకస్సారితమైన “ధర్మవరపుం” శోభాలయాభ్యాభికిన్
రాకాచంద్రుడు నాటరంగె మును కారంచేడు గ్రామంబునన్
శ్రీ కందున్ నుతియించు భక్తియుతుడై శిష్టప్రమోదాత్ముడై
నాకాధీశుయశంబు పాదుగొనగా “నారాయణా” ఖ్యుండునున్,

కం|| జ్ఞాతలిగేహినిధర్మ
స్థిత మనోవర్తనమున శ్రీదేవిబలెన్
భ్యాతిగడించెను వానికి
సీతారామమ్మ సతిగసిద్ధిలిక్రమతన్,

శా|| ఆదాంపత్య సురద్రుమంబునకు విద్యాసార సంపుష్టి, సం
వేదోక్తంబగు భావదృష్టిగతి సంవేష్టింపఁ, ద్రివిధ్య న
మౌదాయత్త పలస్వరూపసుత సంఘాతంబుగాఁ, గల్గెమున్
యాదోనాథ సుతాత్మనాథులెఁబెదై “రామనాథం”బునున్

కం|| ఆతత్త్వ విదుని తమ్ములు
పూతాత్మ ప్రధితుడైన మోహనరావున్
భ్యాతిగనగ్రుణ సముదౌ
సీతారామాంజనేయ శ్రీకరనాముర్,

ఉ॥ ఆ నిరతప్రసిద్ధ నియమాత్ముని గేహపరీతధర్మముల్
మానితరీతిఁ బుచ్చు హనుమాయమ నాధుని కన్నిరీతులన్
దానొక ఛాయవోలె నతి ధర్మమనెంచి చరించు సద్గుణో
త్తాన నిధాన, మార్యజనతా హితలీలయ, సాధుశీలయున్.

తే॥ అట్టి సుజన-సమూహగృహాధినేత
యై క్రమతల్ల జంద్రశేఖర్లు నాత్మగౌలుచు
భక్తియుతుడై, నిరంతర భావగరిమ
నవ్యగతి నొప్పు శ్రీరామ నాదమరయ,

సీ॥ దేశీయ విద్యల నాశించి మదిఁ బెంచి
చదివె బాల్యంబున శ్రద్ధతోడ
అంగ విద్యనుగూడ నభ్యసించి ముదాన
నాపై ననాడించె “న్యాయవాది
పట్టా” బుధుల్ మెచ్చఁ బరఁగె “నరనరావు
పేట” లోనిపనించి చాటిమెఱయఁ
గేసులగెలిపించు కీ త్రినందటి కన్న
మిన్నగాఁదా నొందెనన్నతులను

తే॥ దేశసేవకు హితులతోఁ దేజరిలై
శౌర్య ధైర్యాలతో జన సంఘమందు
ప్రముఖుడై పెక్కురంగాలఁబాలుగొనియె
భయమునకె వానిపేర్పిన్న భయముమిన్న.

- కం॥ మిన్న సుయోగ్యులఁ గొల్పుట,
 నన్ననుడిన్ నిల్పుకొనఁగ, నన్నడవడిదా
 నెన్నఁడు మరువఁడు మదిలో,
 నెన్నఁడు మరువఁడు కవుని నెన్నుటయుమదిన్.
- కా॥ బోలాశంకరుఁ గొల్పుటన్ గలిగెనేమోగాని సద్దయా
 కీటుందీతఁ, డధర్మవారణమునన్ శ్రీకంఠచైతన్యఁ, డే
 లీలన్ జూచిన దైవలీలఁ గొననా లీలాత్ముఁ డట్లాట, నీ
 లీలన్ మత్కృతి నర్థి నేనును సమర్పింపంగ నుంకిచితిన్.
- చ॥ అనుకొన లేదునేనిది భవార్పిత మానని, దైవలీలయే
 మనకిటు గూర్చె స్నేహ, మధిమానము మీకును మాకుఁగల్గియిం
 కను మున్ను ముందు వృద్ధిఁగొనుగాత హితంబు జగద్ధితంబుగా
 మనకిల, రామనాథమ! సమంచిత చిత్తయశోభిరామమా !

ఇట్లు

— ర చ యి త,

పీఠిక

కవులలోనే గాక, సామాన్య ప్రజలలోగూడ, చిరంజీవి వడ్లమూడి సిద్ధయ్య వంటి నీవకుటుంబీకు దుండదేమో! అని నేననుకుంటాను, నెల్లూరు మండలమునకు తఱచుగావచ్చి, వదాన్యులైన రెడ్డిదొరల నాశ్రయించి, వారివారి దయాలభ్యములతో లభించిన విత్తముతో కుటుంబ పోషణమును, సంతాన విద్యాభివృద్ధియు పొందుచున్నవాడీ కవి, ఈయనకు “వినయ నుందరుడు” అని మా నెల్లూరు నగరాభిజ్ఞులిచ్చినవృత్తి పరమైన విరుదు, సహృదయులైన పండితులందును కవులయందును అమితభక్తిభావము కల వాడీ సిద్ధకవి.

నవ్యాంధ్రభోజ విరుదాంకితులు కీర్తిశేషులు శ్రీ బెజవాడ రామ దండ్రారెడ్డి దొరవారి యనుగ్రహమునకు మిక్కిలి ప్రేమ పాత్రుడైనాడీకవి. విద్యవలన వినయము కలిగి రాణించు నేర్పుకల్గిన యీ కవి శేఖరుని రచనా కౌశల్యముగూర్చి యింపుక పచింపుట నాకర్తవ్యము కాబట్టి యొకమాట చెప్పుచున్నాను.

కవిత్రయము వారి తరువాతవచ్చిన ప్రబంధశైలియు, ఇటీవల తమ అవ్యాజ కవితావేశమును పరనడింపజేసి మాటుమణిగిన మధురాంధ్ర కవితా సరస్వతిని మేల్కొల్పి తెలుగుభాషామతల్లికొక క్రొత్తవెలుగును గల్పించిన “శ్రీ తిరుపతి వేంకటకవుల ధారాకుద్ది ఈ కవిరచించిన పద్యకావ్యములు తిలకించినచో దృగ్గోచరము కాకుండదు,

గద్యరచన యందును తక్కువననివారుకాదవి చెప్పుటకు ఇటీవల ఈకవి రచించిన “సుదీర” ఆను చరిత్రాత్మక నవలయే సాక్ష్యము,

గద్యపద్యములందు మిక్కిలి నేర్పుగల యీకవి కొంతకాలముక్రింద తాను వ్రాసిన “నకుల విలాసము” అనే కావ్యమును వ్రాతప్రతినీ తెచ్చి ఆమూలాగ్రముగా తన మృదు మధుర కంఠముతో వినిపింపగా వినిసంతోషించాను, ఆకావ్యానికే, “పీఠిక వ్రాయండి!” అని అడిగినాడు, కాని నా ఆరోగ్యం సరిలేనందున ఆయనకొక్కెను తీర్చలేక పోయాను, అందుకు నేను చాల విచారించానుగూడ, ఇప్పుడీ “దైవలీల” కావ్యమునుపంపి పీఠికను వ్రాయుచు కొరడంనాకెంతో ముహవహమైనది, కావ్యాన్ని మొదటినుండి చివరివరకు చదివాను, చాల సంతోషించాను. ఆన క్రితో నాకుతోచిన నాలుగు మాటలతో పీఠికను వ్రాయడానికి సిద్ధపడినాను, ఈ కావ్యములోని కథ ప్రవృత్తియు కాదనుకున్నాను, ఇది కేవలము కవి సృష్టించినదేనని నమ్ముచున్నాను. ఏమైనా నాకు మాత్రమీ కథ ఎన్నడూ విననిది కననిది,

“గోదావరితీరాన దంతవరం అనే నగరం, ఆనగర పాలకుడు మహా కళింగుడనేరాజు. ఆరాజు ఆస్థానంలో చాలమంది పండితులు కవులుండేవారు, వారిలో దేవవ్రతుడు, విజయదత్తుడు, అనేవారున్నారు. వారిద్దరూ రాజు దయతో లభించిన ధనంతో విద్యాపద్ధిఱులైన పండితులేకాక రసపూరిత గ్రంథరచనా కౌశల్యముగల రవులుకూడ. వారిద్దరి నుద్దేశించి ఒకనాడు రాజు ఇలా ప్రస్తావించారు. ఓబాలపండితులారా! యీ జగత్తు ఎవరిస్వాధీనమున నడచుచున్నదో వివరించుడు! అని,

అందుకు సమాధానం దేవవ్రతుడు, దైవాధీనం జగత్సర్వం. అని చెప్పాడు, పండితులు ప్రభువు సంతోషించారు. కాని తోడి బాల పండితుడు విజయ దత్తుడా దేవవ్రతు డిచ్చిన సమాధానము సరికాదనియు రాజాధీనం జగత్సర్వం” అని గట్టిగా వాదించి రాజును మెప్పించాడు, రాజు మెచ్చిన విషయం కాబట్టి పండితులు కాదనలేక మౌనంగా గూడ ఉండకుండ కరతాళచ్ఛావాల నలరించి దత్తుణ్ణి శ్లాఘించారు, రాజు నిర్దాక్షిణ్యంగా దేవ

ప్రతుడ్ని సభనుండి బహిష్కరించాడు, అంతటితో దేవప్రతునకు రాజా శ్రయం తొలగింది. ఇంట్లోతల్లి, భార్య పోరువెట్టారు రాజా నాశ్రయించి ఉమావణదెప్పుకోమని. కాని దైవంమీద అచంచల విశ్వాసంకల యామహా భిక్షుడు తప్పక దైవం తనను రక్షిస్తాడని తాను వల్కినది నత్యమనిచెప్పి తల్లిని ఓదారుస్తాడు. కాని భార్యను మాత్రము త్రిప్పలేక పోతాడు ప్రయత్నించి కూడ, పిల్లనిచ్చిన మామ దేవప్రతుడ్ని మెచ్చుకొని కొంత ధనం తీసికోమని అర్జునికీయబోతాడు. కాని ఆది లభ్యమని తీసికోదు దేవప్రతుడు. అనువాచ చాలకాలం విచ్చమెత్తి బతుకుతూ అనేక పరీక్షలకు గురై సభీలం రక్షించు కుంటాడు, ఇలాబాధలు పడుతున్న దేవప్రతుడి విషయం పని రాజు ఆనందాద్రిలో మునిగిపోతాడు, ఇంకా బాధపడాలని దేవప్రతుడ్ని గుఱించి అనుకొని విజయదత్తుడ్నిబాగా భాగ్యవంతుడ్ని చేయాలను కున్నాడు రాజు. సుకాంతి వండుగ సమీపించింది. భోగినాడు కూష్మాండ దానంచేశాడు విజయదత్తుడికి రాజు, ఆ ఫలాదానంచేస్తూ ఇది నీవంటియులకు శాశ్వతమబో పేత మంటాడు. కాని విజయదత్తునకు అలించినంతఫలం అందలేదని నీరసం కలిగించిందా ఫలదానం. పెదవివిరిచాడు. సభనుండి కదలివెట్టా ఒక వర్తకుడికి విక్రయిస్తాడు ఫలాన్ని, అవర్తకుడాఫలాన్ని దైవానికి నిచ్చేదించి తన్నివేదత కూష్మాండమును సోదూతమునకు దానమిస్తే మంచినది తలచి పీఠివాకిలికివచ్చి నిలుస్తాడు. దేవప్రతుడగుపించా దానమయానికి. ఆ వర్తకుడు ప్రియమార దేవప్రతునకు సమర్పిస్తాడా కూష్మాండాన్ని. యథాప్రకారంగా భార్యకిస్తాడుతెచ్చి, భార్య ఆ కూష్మాండాన్ని వినువుతో గోవకు కొడుతుంది. కొట్టినదే తడవుగా ఆఫలం పగిలి అనేక రత్నముణి జాల పూరితధన వ్రాతమా యిల్లంతా అలముకొన్నది, అతని భార్యకు శరీరం కంపించింది. కండ్లు జిగేలు మన్నాయి. మతిపోయినంత పన్నెంది. అర్తకు చూపించింది. ఆమె మూర్ఛ పడిపోయింది. పెరట్లో స్నానం చేస్తున్న భర్తతో చెప్పింది. వచ్చి చూచాడు దేవప్రతుడు, ఇది పై వప్రసాదితమని

చేప్పి భార్యను మెప్పించాడు. భార్య అతని పాదములమీద వ్రాలి పూర్వం భాను చేసిన తప్పుని తీర్చిదిద్దమంది, రల్లి లేచి మెచ్చుకొంది. కొడుకు విశ్వాసాన్ని పోషించింది. తరువాత రాజనభలో ఈ విషయం యథాతథంగా బయటపడింది, రాజు, పండితులు విభ్రాంతి నొంచారు. దేవప్రతుడ్ని కొని యాడారు. రాజు తన ఆస్థానంలో మరల స్థానం కల్పించి ఉపవిష్టుతుని గమ్యున్నాడు దేవప్రతుడ్ని. అది విజయదత్తునక్కేగాని తనకుగాదని చెప్పిరాజు ననుమతి దీసికొని ప్రజలమన్ననలతో తాను నమ్మిన సత్యస్ఫురణమును జగత్తుకంతా తెలియపఱచాలనే కోర్కెతో దైవ కృపాలభ్యవనాన్నిమాడా తల్లి కిచ్చి, జోగియై బయలుదేరాడు, అదియానగరానికి ఎనలేని కీర్తిని ప్రసాదించి నట్లు ఎల్లవారికీ అనిపిస్తుంది”

ఇదీ ఇందలి కథాక్రమము.

ఈ కథను రెండవ్యాసాయగా విభజించి యీ కవి అమృతధారా వాహిని వంటి తనకవితా మృదు శైలితో రమణీయోపమానములతో తీర్చి దిద్ది తెలుగుల కందించి ధన్యుడైనాడు, ఆత్మ విశ్వాసమే దైవము అని యీ కథలోని భావము, ఆత్మ విశ్వాసములేని చారిత్రక భగవంతుని ధ్యానించి నను ఎంతటి పాండిత్యము కలవారైనను ప్రయోజన ముండదు.

ఈ కథకు నాయకుడైన దేవప్రతుడు మహాదైవభక్తిపరుడే కాని యెప్పుడు దైవప్రార్థనచేసినట్లు ఈ కావ్యమున కనుపించదు. కాని మహాభక్తుడు. ఇందుకు తార్కాణం-రల్లి, భార్య, “రాజానంగనివో! బొమ్మ రాజుబోడే” (1) అని విచారించినప్పుడు అతడు చెప్పిన సందేశ మేమో చూడండి.

సీ॥ తెలిదమ్మి విరికన్నె సలరించి నిత్యంబు

మధుపాళి కిడుచుండు మధురరసము

గమ్యగోచర మంతగాక శిలవసించు

కప్పకేతప్పక కడుపునింపు

ఎదురుదోదీయ నుండు చీదురుచీమలనెల్ల

సాకునే ప్రొద్దును నూకలిడుచు

వివిధఫలంబుల వేడ్కఁ దా నృత్యించి

పక్షితతికినిదుఁ బ్రస్తులుడుఁగ

తే॥ నట్టిదైవంబు తనభక్తి నలరునట్టి

మనలఁ బోషింప మఱచునే మనమునందు

విశ్వసంసారి యతనిలో వెలయు నెవ్వడు

దయయు దాక్షిణ్యమనెడి సద్దనము తల్లె !

ఇది అతడు నిక్కచ్చిగా నమ్మినభావం. ఇకనందుకు తిరుగులేదు. అంతగా నమ్మినవానికి వేరే ప్రార్థనతో పనేముంబుండి? విశ్వాసమే దైవం అందుకే యీకవివర్యుడు విశ్వాస విశేషమునుగూర్చి

కం॥ విశ్వాసమే ఘనదైవము

విశ్వాసమే సర్వశక్తి వెలయించుధరన్

విశ్వాసహీనుడగువాఁ

దీశ్వర యంశంబులేని హీనుడగుఁజూమీ !

అని, ఘంటాపథముగా జెప్పినాడు. దేవప్రతునకు ప్రత్యర్థిగా రూపొందిన విజయదత్తుడు రాజాఫీస్‌యై జగత్సర్వ మన్నంతమాత్రాన అతడు ప్రాజ్ఞుడు కాదనియు కవినిర్వచించినట్లు కనిపించుటలేదు. కాని తాను పలికినమాటయందు విశ్వాసము కలిగినవాడై నచో రాజు ఇచ్చిన గుమ్మడికాయను పదిలంగా మహాపసాదంగా భావించి యింటికి తేల్చేవాడు కాని మధ్యలో కొద్ది ధనానికి విక్రయించే వాడు కాదుగదా!, అదే యీకవి నిరూపించిన సత్యము. అదేమనిన :

కం॥ నరునై నను హరినై నను
 నరవరునై నను నిజంబు నరుడొక విధమున్
 బొరయగ నమ్మిన నదియే
 సిరులిచ్చును గీర్తి నిచ్చు సిద్ధమురాజా :

అని. భారతములోని కర్ణపాత్ర యిందుకెంతై నా నిదర్శనము. తాను నమ్మిన దుర్యోధనుని ఎట్టి పరిస్థితులలోగూడ వదలక నిలిచాడు, కడకు ప్రాణాలనుసైతం కోల్పోయినాడు, కాని నమ్మికను వదలలేదు. అదే యీ నాటికి ప్రతిభారతీయునకు కర్ణునిమీద ప్రేమాభిమానాలు కలిగిఉండడానికి కారణము. అలాగే దేవప్రభుడు సభలో పలికిన చైవాదీనం జగత్సర్వం అన్నమాటను శురువకుండా ఎన్నికష్టాలు వచ్చినా నిలబడ్డాడు.

కాబట్టే దైవంకూడా సిద్ధంగాఉండి అతని విశ్వాసాన్ని నిజంచేసి ఊరు కున్నాడు. అలాదైవం ఎప్పుడైతే తాను నమ్మిన భావాన్ని యాదార్థ్యంగా రూపొందించాడో భక్తుడైన దేవప్రభు డింకొక్క మెట్టెక్కాడు. ఏమిటా మెట్టు? తాను ఏభావాన్నైతే నమ్మి ధన్యుడైనాడో ఆ సత్యభావాన్నిలోకానికి చాటేందుకు సిద్ధంగావడం. దాన్నే గురుభావం అంటారు. గురుభావం అనగా బలమైన తత్త్వంఅని అర్థం. బలం సర్వజీవులకు అపసరమే. రాబట్టి సత్యం తెలియక అనేక ఔధలు పడుతున్న బలహీనులైన మానవులకు తాను తన ఘోయాన్ని ప్రబోధించేందుకు నరుం కట్టాడు, దైవకృపతోలభ్యమైన రాజ ధనాన్ని సైతం తృణంగా భావించి వదలి వేశాడు. ఈ తత్త్వాస్థం ఈ కథా నాయకుని ద్వారా మనకందించిన యీ సిద్ధయ్య నిజంగా వనసిద్ధుడు. ఈ కథను వ్రాయుటనుబట్టి యీయన మనస్సును మనము కొలుచుకొన వచ్చును,

రాజు అస్సానపండితుడవుగా నావద్దనుండుమని అడిగినప్పుడు దేవ ప్రభుడిచ్చిన సమాధానం చూడండి.

- ఆ॥ వలదు రాజు! నాకు వదలిన స్థానంబు
దత్తునకే లభింపఁ దగ్గదద్ది
నాని కీడుడు నాదు వాంఛితం బయ్యది
దోషిగా డతండు భూషితుండె.
- ఐ॥ తానారీతిని సన్నెదిర్చినెడ నాత త్వంబు దైవంబుపై
జ్ఞానస్ఫూర్తి విలంబడన్ జనక సుజ్ఞానంబు వోనాడగా
నోనేమో ? యెఱుంగన్ దరంబె? కనుకన్ హర్షంబు నాకిట్లుగాఁ
దానేకారణమై నుతింపఁదగు బోధస్ఫూర్తి గల్గించెగా ?
- ఉ॥ కావున వానిస్థానమును గౌరవలీల నొనంగ నాకునున్
భావము రంజిటన్, దలఁపవద్దు ననున్ వ్యతిరేకిగా భవ
ద్భావమునందు, నేనిచటఁ దద్దయు నుండుటకూడ దన్ననో
భూవర! మిమ్ముఁగాదనుట బొత్తిగఁగాదు వినుండు మన్మతిన్.
- ఊ॥ పోయెదజోగినై ప్రజలఁబోడిమిఁ గూర్చెడి బోధసేయఁగా
హాయిసొంగు సత్యము రవంతయెఱుంగని వారినెల్ల నా
ధ్యేయము నమ్మి కొల్చునటుఁ దెల్పెద జీవితమున్నదాక నీ
మాయజగమ్ము నందదియొ మార్గముగాఁ దలపోసితిన్ నృపా !

ఇది యెంతయోదార్య స్ఫూర్తిగల సమాధానమో ప్రాజ్ఞులైన పాఠకులు గ్రహింతురుగాక. ఇంకను అనేకములైన నీతులను ఆయాపాత్రల నుండి మనకు ప్రబోధించినాడీ కవిశేఖరుడు.

దేవవ్రతుని భార్య భర్త రాజు తిరస్కృతిని పొందినందువల్ల వచ్చిన కష్టాలనోర్పుకోలేక పోరు పెట్టుచున్నప్పుడు వినిన యిరుగింటి యిల్లాలు చెప్పినబోధ యెంతయు కావ్యమునకు రోభను ప్రసాదించినది. తప్పక వ్రతి

స్త్రీ వదిలితీరాలి. అంతేగాక చేవప్రచుని మామ అల్లునివట్లు చూపిన గౌరవాభిమానాలు సరిక్రాస్త్రపోకడలతో పారకుల కాళ్ళర్యం కలిగిస్తాయి చూడండి, అలాగే యింకా ఎన్నోఎన్నెన్నో మంచిపాట లిందున్నాయి.

ఈ కవి సందర్భాను కూలంగా వచించిన కొన్ని సూక్తులెంత మనోహరంగా ఉన్నాయో చూడండి,

“కలిమితో గొప్పతనమును గొలుచునట్టి

వారి చర్యలు కేవల వక్రతములు.”

“మలమూత్రంబుల కుండలో బొదిగె ధర్మంబున్న సద్భావమున్”

“అత్మవంచకు నడవడియడుగవలెన :”

“పరాత్పరులీలల్ కనకకృమే : పాపరీతాత్పర్యముల్ గూర్చునో;

ఈ రీతిగా సూక్తులుండి యీ కావ్యకన్యకు చోభను చేకూర్చాయి. చదివి గ్రహించండి ముద్రణ దోషములు కొన్ని అక్కడక్కడ కనుపించుచున్నవి. సవరించుకొనుట ముఖ్యము. ఈ కావ్యకన్యను నంకితము గొన్న శ్రీ ధర్మవరపు రామనాథముగారు కడు ధన్యులు. ఆనందతారార్కము నిలుచునట్టి యీకృతిని గొనుటచే వారు అల భోజ, శ్రీకృష్ణ దేవరాయాదుల లెక్కలోనికి వచ్చి చరితార్ధలైనారనిన అతిశయోక్తికాదని నా విశ్వాసము. సిద్ధయ్యకవి యింకను నిట్టి శ్యాములనేకము వ్రాసి యాంధ్ర కవితామతల్లి యశస్సును బెంచుగాక, భగవంతుడీ కృతికర్తకు కృతిభర్తకు ఆయురారోగ్య మహాభాగ్యములిచ్చి కాపాడుగాక.

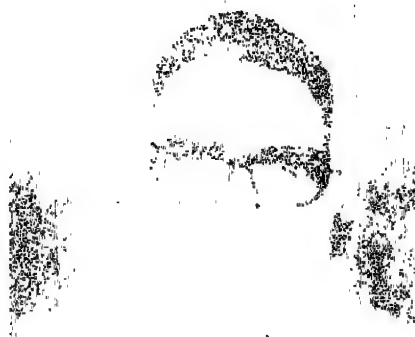
జిల్లా, ముఖ్యసచివర్యముడు

సాహిత్య శిరోమణి

17-7-79

నెల్లూరు.

చదలువాడ జయరామ రాష్ట్రీ.

కృతినామి

శ్రీ ధర్మవరపు రామనాథంగారు, అడ్వకేటు

తే॥ గీ॥ ధర్మవరపు వంశాబ్ధి సుధాకరుండు
రామనాథము మత్స్యతి రాజగదుర
వెలుగులోనికిఁ దెచ్చెను వేద్యగదుర
అంతః విచ్చితిని నేను నర్థిమెఱయ.

—రచయిత

దై వ లీ ల

ప్ర థ మా శ్వా స మ్ము

మ॥ మును గోదావరి తీరమందు సుజనామోద ప్రభూతంబునై
కనులంబిండువుసేయు నత్కళల సంఘ ప్రాభవోపేతమై
యనఘాకార నమంచిత ప్రథిత కామాక్షీ మహాదేవి గో
వనమై, “దంతవరంబు” ఖాసిలు సురావాస భ్రమన్ గొల్పుచున్. 1

చ॥ నియమము, నిష్ఠ, సంతత వినిశ్చల చిత్తపతీత సంపదన్
జయము దలిర్చుచుండ, నరజన్మ సుయోగ్యతనొందు నత్కళో
దయమలరించు పండితులు, ధార్మికు, లాభురలక్ష్మివాసికిన్
భయమును జాపుచుందురొగిఁ బావనశీల విరోలజాలురై. 2

ఆ॥ చిత్రలేఖనంబు శ్రీకరంబగుకై త
లలరుసొంపు మెఱయ నల్లనట్టి
సాధుయువకులందుఁ జాలమందిగలారు
దేవలోక బుధుల తేజమెనసి, 3

ఉ॥ వారలుగాక తత్పురముపైఁ గదనం బొనరింపవచ్చునే
ధారుణినాథునై నఁ దమ భాత్రివిధుం డని సేసిగెల్వఁగాఁ
దారసిలంగనీక, భుజదర్పమునన్ రణభూమినిల్చి త
దైవ్యవి వారఁద్రోలు భటవర్గము మస్తుగనుండె నా యెడన్, 4

తే॥ అట్టి భటకోటి విద్వాంసు లలరునట్టి
తత్పురంబును నేలు నుదారబుద్ధి
తనరంగ మహాకళింగుడన్ ధాత్రివిభుడొ
సుజన సన్నుతు లొప్పారుచొప్పు మెలయ,

తే॥ కవితయన్నను నాట్యంబుగాన మన్నఁ
జిత్రలేఖన మన్నఁ దాఁ జిత్రమందు
ప్రేముడిన్ బాచు నా ప్రభుఁడోముకతన
నిర్దురొప్పిరి కవులు గణింప బుధులు,

ప॥ వారలు 'విజయదత్తుండు' దేవప్రతుండునువారు.

తే॥ బాల్యమాదిగ వారు ఖాసాలుభసము
సాయమై పెంచ విద్యను శ్రద్ధతోడ
నేర్చి కవితను వ్రాయఁగా నేర్పినారు
విమలభావాలనొప్పు సంచిదులు మెచ్చు.

తే॥ వారి నిర్దుర రాజు సద్భావమలర
బాల్యమాదిగఁ జదివించి పండితులను
జేసియుండిన కతమున స్పృగ్గమోద
చిత్తుడై యొక్కనాడు ప్రశ్నించె సభను

తే॥ బాల పండితులార : మీ భాషకుద్ది
యెట్టిదో నేడు తెలియఁగా నేనుగోరి
యడుగుచుంటిని జగము సమంచితముగ
నెవని స్వాధీనమైయొప్పు నిట్లు చెప్పుడు :

కం॥ అనియుందుగ దేవప్రతుఁ
గని, నీవె పచింపఁగలవుగావున సభ్యుల్
ప్రసరఁగ నుడువుము సర్వం
బనిసన్ ధరణీకుఁగాంచి యనియె వ్రతుండున్, 11

చ॥ నరవర యోగంబున ఘనప్రధితాత్మ వివేచనాపరుల్
పరఁగుచు నుండ, మీరరిటు పట్టునుబట్టి మదీయవాణిచే
నరయఁగ నెంచినారలిది యబ్బురహా విషయంబె, యైననున్,
జారిక్యవఁ బెల్చెడన్ పెరిసినంత దినుండు మదీయ చిత్తమున్. 12

కం॥ భావింపఁగ మీ ప్రశ్నకు
నే పచియించునది నాకు నిజమనితోఁచున్
చై వాదీన మీజగ
మే విధమున జూచుకొనుడు నెవ్వరెరానీ. 13

కం॥ అనియటు దేవప్రతుఁడన
దిని సభ్యులు “సాధు” “సామి” విజులాత్ముండీ
ఘనుఁడని మెచ్చుచుఁ బుకఁగఁ
గనలెను” దర్శని మనంబు క్రొర్యంబులుకన్. 14

సీ॥ వ్రతుఁడాదినది సత్యవచనమే యైనను
నెల్లలు మెచ్చుట స్వీర్ణనొందెఁ
దివిరి డత్తుండట్లు తీవ్రత నొప్పుచు
వాయసంబు పికము తీయనైన

పలుకుఁబట్టుట విని గలఁతఁ జెందినరీతిఁ

బందితుండై నను పరమహితము

విని మోదమందెడి విధమెడఁబాయును

నోర్వలేని తనమె యున్నయెడల

ఆ॥ దానిగెలువకున్న న్యూనతనొందుట

నిక్కువంబు కడకు, నేర్పుఁగలిగి

దాని బాపికొన్న ధన్యుడౌ నరుదెన్న

నిహము పరమునందు నెనయుకీర్తి

కా॥ ఆ దేవప్రతుఁడాడినట్టి నుడినత్యంతౌట నా సత్సభన్

మోదంతొందెడి మేటి పండితుల నా భూపాలునింగాంచి, యి

ట్లా దత్తుండనెఁ గాదు సత్యమిది రాజాదీన మీ సర్వ, మీ

వాదం బెవ్వరుగాదనంగలరొ నే వాదింతు నవ్వారితో.

మ॥ అనినన్ భూపతి నవ్యమోద వదనం బారన్ గనన్ వచ్చుటన్

గని, యీమాట నృపాల చిత్తమునకున్ గల్గించెమోదంబు, కా

వున గాలంబును బట్టిపోవుటయు దివ్యుల్ నేయఁగా దగ్గ దం

చవిగాదే బుధులొడుచుందు”రని లోనాలోచనల్ చొప్పిలన్.

కం॥ తనరన్ గరతాళంబులు

నొనరించిరి ప్రభువు వినఁగ నోహో! యనుచున్

గనులన్ మోదముఁ జూపిరి

విని యీ తీరులనుప్రతుఁడు విస్మయమొందెఁ.

ఉ॥ అంతకుముందు రాజునకు నన్నివిధంబుల మేటిగా మదిన్
గాంతిలు నావ్రతుండపుడు కల్పింపబిత్తునివోలెదోచె, నీ
ద్ధాంతులు దారిద్ర్యమైనద ధారుణి వక్రపథానువర్తులై
మింతుడు యోచనాక్రమము మిన్నును మన్నునుగాన తెఱల్లన్. 19

తే॥ ప్రేమపాత్రునిగా నెంచి పెంచు రాజు
స్వార్థపర కీర్తిగోరి యా సత్యవంతు
వ్రతుని దెలియఁగా లేడయ్యె, వక్రదృష్టిఁ
గల్పనముసేసె దత్తు వాక్యమ్ములట్లు. 20

ప॥ అట్లు పరబుద్ధిపరుండైన యా కళింగరాజు సమ్యక్ తెల్లబువిన
నిట్లనియె. 21

తే॥ సత్యము వచించె దత్తుండు సమయమునకుఁ
దగినరీతిని, వ్రతుడేమొ ధాత్రినతుల
లెక్కసేయక పత్నెదుర్లలఁ జొనిపి
తిన్నయింటిని గాల్చెడి తీరుదోచ, 22

ప॥ అని దేవవ్రతుని విధంబును వక్రతమమని యెంచిన వాడగు
టచే నబ్బరంబాననమున నసియాద నెల్లఱువిన నిట్లనియె. 23

ఉ॥ విదైసు నేర్చునాడు తగు విత్తమొసంగితి, మొన్న పెండ్లికిఁ
బెద్దగఁ బిచ్చితిన్, గృహమువేడగ్గ నొసంగితి, నింతచేసినఁ
బెద్దటికంబు మాకిడఁడు ప్రేముడి దైవముపై నజూపె దా,
నద్దర : మాటనేర్చునగదా? మముటోటులనొంతు రిట్టిదుర్, 24

ప॥ అని యిందుక క్రోధస్ఫూర్తి మెఱయదేవవ్రతుఁ గాంచి, 25

తే॥ బాగుగా సత్యమెఱిగి సంభాషణంబుఁ
జలుపు: లేకున్న హీనవగులుగు నంచు
నేలదంబుగఁ బలికిన నించుకేని
వెఱవరే వ్రతుండనెను పృథ్వీకుతోడ. 26

తే॥ ఏను వచియింగినది సత్యమై, సృష్టాలః
యివటఁగానందు లేనేమి యెదనుగ్రుంగః
గాల మొకరీతిఁ గడచునాః కావలెననః
నెప్పు డేలీలఁ గూర్చునో యేరికెఱుకః 27

తే॥ చేపు ప్రేరేపణములేని చిన్మనునందు
మీరు మాకొక యంతయు మేలుసేయ
లేదు, తలఁచియు దివ్యులే లేకమైన
యోగ్యకార్యంబుఁదీర్పలే దుర్వివాదః 28

ఉ॥ నమ్మినదాని నేను నరనాథులు మీరను భీతి వీడి స
త్యమ్ముగఁ జెప్పినాడ, విది తత్పరతన్ నిజమంచెఱుంగరేః
మిమ్ముల మీరు గొప్పగ భ్రమించుటగా కిది వాస్తవమైః నే
నమ్మినదే నిజం బివట నచ్చనిదానికి నాకు లోపమే 29

తే॥ అనిన నిఁకఁదొమ్ము మింటికి నడుగు విడకు
మిందు, పొరపాటునైనను బొందురాదు
నీ మనోగతి మారిన మేమె పిలచి
సత్కరించెద మందాఁక స్థానమీము, 30

ప॥ నావుదు, మహాప్రసాదంబని సభవీది యింటికీఁజని యథావిధినిగడపి
మరునాటి ప్రభాతంబున లేచి కల్యంబులఁ దీర్చికొని, దైవపూజా
నంతరంబున గొలుపునకుఁబోక నిశ్చింత సున్నవానింగాంచితల్లియు
దార్యమైన “ప్రసూనయు” సభకేలఁబోవైతి వనిన జరిగిన యుదం
తందెల్లదెప్పి మిన్నకుండిన వానింగని తల్లి యిట్లనియె 31

లే॥ ఎంత తొందఱపడినావు : చింతవొడమ
నీక, యింతటిదాకను సాకె మనల
దాత, భూనేత, యే సత్యధర్మమైన
దాచిపలికిన వచ్చెడి తప్పదేమి ? 32

ప॥ అనునంతలో వానివల్చియిట్లనియె 33

లే॥ సమయమునుబట్టి సర్వంబు సరలయందు
దాగుటయునేర్పెయ్యొ, వాని చలఁపకున్న
బ్రతుకుగడచుట కష్టంబు, పండితుడవై
యింత యెఱుంగవ? లోకక మింతవరకు : 34

ప॥ అనినకోడలి మాటలందలి పరుషంబును గ్రహించి వారిండుడు
వానితల్లి మరలనిట్లనియె, 35

లే॥ ఇంకపయిన్నియు గడచుట యెట్లులొగడ :
రా జొనంగనివో, బొయి లాఁజఁ బోవె
మనకు : నాయనా! నేఁబోయి మనుజువిభుని
సైపుమని కోరెదను నీకుఁ బ్రాపునిదగ 36

ప॥ నిజముగా నారాజు మనరెంతయు మేలుచేసె, ఎట్లనిన : 37

ఉ॥ విత్తమొసంగె నన్నిటికి, పీడున నీనరిసాటివారిలో
నుత్తముడన్నభ్యాతికిని నొప్పగనిచ్చె సభాస్థలంబునన్
సొత్తుగఁబీరమున్, బయికిసొంపుగ నీవునుదత్తుపోలికన్
మెత్తఁగఁబల్కునేమి గతిమీరిన వాడవు నాదునాయనా : 38

ఉ॥ ఇంతకుదత్తుఁడీర్వగొని యీగతిఁగూర్చెనుగాని లేనివోఁ
బంతముఁబూనునా ప్రభువు : పండితుఁడయ్యెను దత్తుఁడిట్లు నీ
సంతసలీలఁగ్రుంగవరుసన్ గమకింపకెసల్కినాడఁ, వే
దాంతులులేరె యందు : వినిహర్షమునొందిర : యెంతచిత్రమో :

ఉ॥ మిత్రత నొప్పున్నేహితునిమేలు నళింపఁగఁజేయు మాటలన్
ఛాత్రి నిరక్షరాస్యుఁడును దత్పురతన్ బలుకాడఁబోడె, యీ
మాత్రమెఱుంగుడా, నిరతమాన్యబుధాఁ హితోపదేశ న
చ్చాత్రతనొప్పు నట్టి సువిచారుఁడునై విజయుండు బావురే : 40

వ॥ అని విన్మయావేదనా పూరితహృదయమై, రాజుపెట్టకున్నఁ బ్రస్తు
లతో మ్రగ్గవలసివచ్చునే : యనివిలపించు తల్లినివారించుచు దేవ
ప్రతుండిట్లనియె, 41

తే॥ భయమదేటికితల్లి : భూపాలుఁడిడిన
దాననేటివులకుఁగల్గు “దారక” మను
మాట మరువుము, సత్యంబు మరుగున బడు
నట్టినిమ్మిక కుదిరిన నవనినిజంబు 42

వ॥ అని తల్లినోదార్చుచు మఱియును నిట్లనియె, 43

సీ॥ తెలిదమ్మివిరికన్నె నలరించి నిత్యంబు
 మధుపాళిడుచుండు మధురరసము
 గమ్మగోచరమింతగాక శిలవసింపు
 కప్పకేతప్పక కడుపునింపు
 ఎదురుబోదియనుండు చిదురు చీమలనెల్ల
 సాకు నే బొద్దును నూకలిడుచు
 వివిధఫలంబులవేడ్కఁ దా స్పృజియించి
 పక్షిజాతికినిడు ప్రస్తులుడుఁగ

తే॥ నట్టిదై వంబు తనభక్తి నలరు నట్టి
 మనలఁబోషింప మఱచునే మనమునందు
 విశ్వసంసారి యతనిలో వెలయునెపుడు
 దయయు దాక్షిణ్యమనెడి సద్దనమురల్లి :

44

కం॥ అనినన్ బుద్ధుని భావము
 జననికినచ్చినది గాథ నదృక్తియుతం
 బనికానీ పత్నిచిరా
 కున నవలకుఁబోయినది ప్రకోపక్రుధయై

45

ప॥ అట్లుక్రోధయైపోయిన వానిపత్నినాడు మొదలుకొని యకారణ కలహ
 కారిణియై, భర్తమాటను సనురాగంబుమెయి నొప్పక, అత్తమాట
 నెత్తటిఁజిత్తంబున లెక్కింపక, నిరంతరంబును వినుపునమందు
 చుండు, అట్టియానెలంత వృత్తాంతంబు విని యొక్కనాఁడామె తండ్రి
 యరుదెంచి యట్లునివలన జరిగినది విని కూతురు ప్రవర్తనంబు
 నొల్లక యిట్లనియె.

48

కం॥ తగునమ్మా ! పీకీపిడి
మగనియెడన్ నంచరింప, మానితమగుతీ
రొగి నెఱిగి వోవుచెంతయు
మగువులకున్ దగును నిట్లు మనలవలవదే !

ఉ॥ నేడిటు భూవిధుండు కరుణింపకపోయిన యంత నీ మగం
దోడునటమ్మ : సత్యమెపు డుర్విజయించియె తీరునమ్మ ! నీ
వేడువరాడు, వేడ్కమెయి నింటఁ జరించుచు భావనంపదన్
బాడిమెయిన్ దలిర్చి, నిరపాయముఁ గూర్చుట లెస్స భర్తకున్. 48

తే॥ ధనము సుఖమిచ్చు, ధర్మమ్ము దప్పనట్టి
చిత్తమున్నెడ స్థిరకీర్తి నిద్రించొందు
గీర్తివరులైన వారి సంకీర్తితుల
శుభము వర్దిల్ల నుందురు సుఖము గలిగి 49

ప॥ కావున శ్రీ యెప్పుడును 50

చ॥ పతి మరియాదఁ గావలె, భావము, కీర్తి, సుఖంబుఁ గోరుచున్
వెతలయినన్ సహింపవలె, వేడుకఁదన్ గనువాడఁ, కాడఁ, యం
చలినగ్రహింసు బొక్కఁచె యధార్థము, పోషకభావుడైనచో
క్షితినిడుముల్ నశించి తుదక్షేమము, బొందు నతండు పత్నితో, 51

ప. అని పెక్కు ధంగులఁ గూతునకు నీతిఁ గఱపి యోదార్చి
యల్లనితో నిట్లనియె, 52

ఉ॥ సీపు వచించినట్టిది గణింపఁగఁ దగ్గదె: యైనగాని దు
ర్బాపుఁడు దత్తుఁ డీర్వ్యఁగొని పాలకుపక్షముఁ బల్కి నీపయిన్
గేవలమన్య చిత్తుఁడగు గీటునకున్ మరలించె రాజు, నో
భావితభావ: సీకు భగవంతుఁడు తోడగు గెల్పు నొడుదన్. 53

ప. అని తాను కొంత ధనం మీయ నమకట్టిన దేవప్రతుం డిచ్చుఁ
గొనక మామ కిట్లనియె. 54

చ॥ తలఁపకుఁ దన్యథా, యిది యధర్మము నాకగు, మీరు సత్కృపన్
లలన నొసంగినారు గృహరమ్యతకై యదిచాలు, నేడిటుల్
కలిమి నొసంగబూనితిరి కష్టములోఁ బడినాడనంచుఁ గే
వలమిది కాలదోషమున వచ్చిన యట్టిది పోదె లిప్తలో: 55

చ॥ శ్రమపడి యెట్టులో గృహము జక్కఁగ దిద్దుకొనంగఁ జూతు, మీ
శ్రమమున గొన్నలిబ్బిఁ గొనఁజాలను జీవనముం దొనర్చు, నే
మమునకు బిన్నమయ్యది, ప్రమాదము గూర్చు గృహస్థ ధర్మనై
జమునకు, బిచ్చమెత్తి మన జాలిన మేలగుఁగాదె: నాకితన్? 56

ప, అనిన మామయు నా యల్లుని చెల్లుఁబడి యెఱింగిన వాడగుటచే
వాని ప్రతనియమంబునకు భంగంబు పుట్టిల్లనీక నిశ్చింతమెయి
నిజవాసంబున కరిగి, అనంతరంబు దేవప్రతుం డిల్లు జరుపు
తెఱఁగు యోజించి, యే పగిదిఁదోచక, యూర బిచ్చంబునెత్తికొని
జీవింపసాగె, అట్టి యెడ వాని వత్తియగు ప్రసూన, 57

సీ॥ పరదార మెడలోని బంగారు నగఁగాంచి
 నాకు లేదేయని ననుగుకొనును
 పరగృహంబున బిండివంట ముమాయింప
 నాతేది యని లోన జీకుఁబొందుఁ
 బేరంటమునకేఁగి సారె చీరెలఁ బూచి
 తనకు లేనందుకుఁ గనబుచుండుఁ
 బరపండితున కైనసరస నన్మానంబు
 విని భర్త లోనెంచి వెగటుగొనును

తే॥ రాను రానింటి పనులు మురబ్బినుండి
 తప్పికొనుచుండు నత్తకే యొప్పగించి
 “కలిమితో గొప్ప తనమును గొలుచునట్టి
 వారి పర్యలు కేవల వక్రతములు”.

58

కం॥ ప్రియమూర భర్త తోడుత
 నయమలరన్ బలికి పత్ని న్యాయముఁ దీర్చన్
 రయమొంద నేరదాసతి
 భయమొరయన్ జేయు నన్ని పనులన్ గూడన్.

59

ప. అట్లు విరసంబున మండిపడుచుండు నానతి నరసి, యొక్కనాఁడా
 దేవప్రభుండు సాదరంబున సరసఁ జేరి యేదియో పలుకఁ బోవఁ
 జీదరించుచు నా ప్రసూన యిట్లనియె,

60

- ఆ॥ చాలు పొండు నింక సరిగఁబ్రాయ్ రాజదే
నేరువలర నేదొ సీతివలుక
వచ్చినారు నాకు నచ్చదు మీవని
భూమిపాలుతోడ పోరె మీకు : 61
- క॥ దై వాదీనమె జగమను
భావంబే నిజమటంచుఁ బలుకఁగ నేలా :
భూవల్లభు దయచే భువి
జీవులు చునుచుండె ననిన జెల్లదె నిజమై, 62
- చ॥ చదివిన నేమిలాభ, మొకచందమునన్ బ్రదుకంగనేర్చుచో
నది హితమౌ నమస్త మున, కయ్యదిలేక శపించుచుండి, నె
మ్మది భగవంతునమ్మినటు మాటలనాడుట యుక్తమానె ? నీ
పెద నెఱసమ్ము దేవుఁడిప్పదేడి : రసంతయు తోడురాడుగా : 63
- చ॥ పిడికెడు గింజలింటఁ గనిపింపవె, యెన్నిదిసంబులిట్లు నే
నిడుమలువొందఁ గావలయు : నింతయు సిబ్బితీలేనివాఁడవై
గడవలఁ దెక్కునెక్కి యడుగన్ లభియించిన విచ్చమిత్తు, వీ
నడక గృహస్థుఁ డెప్పుడు ఘనంబుగ నెంచడు సంఘమందునన్ 64
- మ॥ నరపాలుండెద మెచ్చనొపగిది విన్నాణంబు వెచ్చించి తా
నిరవౌపద్ధతిఁ బల్కి యా విజయుఁడే యిక్కట్టులన్బొందె : నీ
కరయన్ పచ్చుటలేదె ? నీవును నృపున్ హర్షంబు నొందించుచో
సిరియమ్మున్ గద, యింట నీ సిలుగులున్ జేరంగరావేగదా ? 65

శే॥ ప్రస్తులఁ గృశించుచే నీకు పరువొచూడ
సాటివారలు నవ్వుచుఁ జాటుగాను
జెప్పికొను మాటలన్ విని సిగ్గునొంది
యెడ్చుచుంటిని నా కర్మనెంచి యిట్లు. 66

చ॥ అనుచుఁ గడుంగడున్ వగచు నాలికి నాదరమొప్పు నాతఁ డి
ట్లను, వినుమా సఖీ! నిజమునందె పరాత్పరుఁడుండు, దాని వీ
డిన భగవంతుఁడుండఁ డతఁడే యెడమైన గృహాన సంపదల్
కనపడుచుండినన్ దనివి కన్నడ దెప్పుడు బాధలుండెడిన్. 67

ఆ॥ అట్టి జీవితంబు హాయి యెట్లుగు ధాత్రి!
తృప్తి, ధర్మపథము దీప్తి నొంద
సత్య నిరతులగుట జ్ఞమగల్గి నడచుట
లేని జీవితంబు హాని కరము: 68

ఆ॥ ఇది పరీక్షమనకు నింతిరో? యిట్లులే
సాధు తతికివచ్చు బాధలవని
జంకి పెరఁజరింపఁ బొంకంబు దప్పును
ధైర్యగతిని నమ్ము దైవలీల. 69

కం॥ నింగిని జుక్కల నెప్పుడే
మ్రొంగునె గ్రహముల్ నెలంగి మేదిని వెలుంగుల్
పొంగారఁ జేయు రవి శకు
లంగాకను దైవవిధము లంగాదనెదే! 70

ఉ॥ న త్రైముషీడ రెన్నియగచాటు పయింబడినన్ సుయోగ్యు, లా
యు త్రములన్ గృహన్ గనుచునుండు, బరాత్పరుఁ దెంతయేని నా
చిత్తములోని నమ్మకముఁ జిన్నత్రసంబుగఱఁడు గాంచినన్
మేత్తగిలంగనియనివి మేలగుఁ జూడుము చైవసత్కృపన్. 71

కం॥ అని నుడివిన నాయింతికి
మనమున రవ్వంతె దైవమన నమ్మకమే
తనరని కతమున లక్ష్యం
బును దాఁ బతిమాటయందుఁ బుట్టదుప్రీతిన్. 72

ప. అత్తయు నతి వాత్సల్యమున నోదార్పఁ గడఁగిన కన్యుమని. 73

కం॥ నేఁబోదుఁ బుట్టినింటికి
బాటో : యీ హృదయంబు పాదయిపోనే
నీ వాధలిట్లు వడుచున్
దోఁబడియుండను జగంబు రోతది యనినన్. 74

ప. అని యంగలార్చుతఱి నిరుగింటి తెఱవ యొకర్తుక వచ్చి,
" ప్రసూనా ! నీకింత తెలియదెట్లు : " 75

తే॥ చూడు మమ్మా ! నిజంబు నీ శుభము పెంపు
నీతఁ డచ్చెను భర్తగా, నీతిపరుఁడు
గొప్ప విద్వాంసుఁ డేనాఁటికో పలింపు
వాని కష్టంబు సామాన్యమే? నెలంత? 76

ఉ॥ గురు తగున్ గృహస్థులకు, కోపము కూడనెకూడ, దెంతయో
మఱునముండఁ గావలెను మాటలఁ జేరల, త్రికి ముఖ్యమీ
పట్టుదలన్ బ్రవర్తియట, భావనసేయుము కర్మకన్యనున్
గట్టిది శీలమమ్మ : మదిగల్గి చరింపుము దీనినెమ్మెయిన్. 77

ఉ॥ తూరితి వెన్నోమాటలను తొందఱయెందుకు, కష్టమెప్పుడో
తూలి సుఖంబువచ్చు, నిదితోచక నీవెద ఘేటనొందినా,
విలసహజంబు వీరకటియు వెన్నెలవచ్చుమఁ టోపుచుండుటల్
మేలోనగూర్చు నొక్కటియ మేదిని ధర్మపథంబు నమ్ముచే, 78

అ॥ సిరులఁ బడయవచ్చుఁ దెదరిన శ్రమవడి
శీలముడిఁగి మరలఁ జెందలేము
పుడమిఁ బాసి ప్రాణమడరునే బొందిలో
మరల? విలువ దెలిసి మనలనమ్మ : 79

క॥ నిబ్బర మవనర మమ్మా :
లిబ్బికినై యింతగాను లేకవడుటయా?
యెట్టెఱికము గరితల కిది
యబ్బిన దాననె ముదాన నలరుట మేలౌ, 80

చ. మాటకుఁ బుట్టినింటి కేగెద నందు విది యుత్తమకుల సంజాత
యైన స్త్రీయనదగిన మాటయే? వారేమి యెల్లకాలంబు నుల్లము
ఁగిసంగి చూతురనియా నీ భావంబు? చూడు : 81

సీ॥ మొదటి దినంబున ముద్దుగాఁ బూతురు
మరుసటి దినమున మారిపోదు
రటుపైన గ్రహముగా నాలోకనలయందు
నిర్లక్ష్యమును, విస్మయ, నిలుపులేని
మాటలనాడుట, మఱికొన్ని దినములు
గడచిన నెనలేని గడుసుఁదనముఁ
జూపి యెత్తిపొడుపు లేవున బలుకుదు
రప్పటికింకను నొప్పియున్నఁ

తే॥ బదవె నీయింటి కంచును బట్టువట్టి
యిరుగు పొరుగు వారినిబిల్చి యమ్ముఁడెల్చి
మెల్లఁగా దారిఁ జూపింతు రెల్లవిధుల
భర్తగృహమే శరణ్యంబు సడఁతి కెప్పుడు 82

చ॥ అని యిరుగింటి యా తెలున యద్భుతమౌ హితబోధసేయఁ దా
విని మది నూరదీర్చి పిరువీకఁ దొఱంగి గృహంబులోఁ బనుల్
వినియమ లీలఁ జేయుచుఁ జలింపకయుండ, వ్రతుండు సంతసం
బున బురి బిచ్చమెత్తుకొన బోవుచు నుండెడివాఁడు ఘక్తికై 83

ప. అట్టి యవసరంబున 84

కం॥ కొందఱు రాజ తిరస్కృతి
నొందిన వాఁడనుచు నులుక యురిమెడి వారల్
కొందఱు దయతో బిచ్చం
బందించెడివారు చాటునైనను బ్రీతిన్, 85

వ. అవ్వీధంబున

86

చ॥ దినమును సూరభిక్షయి ద్రిమ్యులు నా వ్రతురూపు రేఖలన్
గని మరువారిఁ జిక్కి యొక కాంతధనంబు నొసంగి యైననున్
బెనఁగొననెంచి నేర్పుమెయి భిక్షకు వచ్చినవాని నిల్పి. యి
ట్లనె నొకనాఁడు మోహభరితాననయై వగలన్ వెలార్చుదున్. 87

తే॥ నిత్యమీ బిచ్చమెత్తుచు నిలుపులేని
జీవితంబును గడపెదే, దేవతలకె
సీదు రూపంబు సిద్ధింపనేర దకట !
యేల నీ యేలిదంపుఁ జరింపునీకు ? 88

ఉ॥ ఒక్కటి చెప్పుచుంటి విను మూరకనీతులువల్కుఁ బోక, నీ
కొక్కటికూడ లోబొదవకుండ భరించెద గుట్టుగాను నా
మక్కువ దీర్చునొప్పు మభిమానము గల్గిన యింటిదాననై
చిక్కితి నీదురూపునను చిత్తవికారతనొప్పుఁ జేయుటన్. 89

చ॥ స్థలమును నేనె గూర్చెదను, చక్కఁగవచ్చి మదీయమోహా వి
హ్వలతను దీర్చిపొమ్ము పెరవారికిఁ గన్నడఁబోని తీరునన్
మెలఁగఁగఁ జేయుదానను మమీ మనపొత్తును, నమ్ము మెందునన్
పెలితియె నీకుఁ గలదిఁక వేదకతప్పు నిజంబు నానుదుల్. 90

చ॥ పరునకు ఛార్యనందు మది బాధను జెందెదవేమొ, యంతకున్
సరిగ మదీయనాథు సరసంబు నెరుంగను, శ్రీదయందునున్
సరియగు తృప్తిపొందు గతి నల్పినవాఁడునుగా డెవోపనుల్
దొరయుటఁ బోవుచుండెనట దొర్లనొయేమొ యెఱుంగనే నెటుల్. 91

చ॥ వినుగని నేనె కాదివటి నేరువుగత్తెలు కొందరుల్లముల్
 పెనఁగొన నీదురూపము, చలించిరి కాని, రవంత యిందల్లో
 మనుజులు నుంటచే నిను సమంజసరీతిని బల్కరింతు, ర
 ల్లన నుడులన్ మదిన్ గలుగు రాగముఁ దీర్చుకొనంగ మక్కువన్, 92

ఉ॥ మా నిలయాన నత్తయును మామయు లేరిక నాథుఁడన్ననో
 తానొకచోట నిల్వకయె ధారుణి సంచరియించు, నేమిటో
 మానసమందు సంపదను మాత్రము కూర్పఁగఁ జూచుఁగాని, నా
 తో నయమార నొక్కపుడు నుండఁడు కామముదీర్చు కోరికన్, 93

ఉ॥ పెండిలి చేసికొంటినమ పేరొకటున్నదెగాని యెన్నడున్
 దండిగ భర్తతోఁ గలిసి తాపము దీర నుఖింప నైతి, నా
 గుండెకు హాయి గూడు నటుఁగూరిమిఁ జూపి దినమ్మువచ్చి, పొ
 మ్ముండదు హాని నీకు వికనుండి దర్శితకూడ నుండదున్, 94

ఉ॥ వింటిని నీవు చెప్పినది పృథ్వి విభుండెదనొల్లఁబోక యే
 గెంటినమాట, గాని యిది కీర్తికి వంచనయంచునెంచకే
 కొంచెలు గోలపేతురని గ్రుంగఁక నా దు కౌగిలిన్ సతం
 బుంటకు నొప్పుకొమ్మెటుల నుందువో చూతువుగాని యింకపై, 95

ఉ॥ కమ్మని పాలు మీగడలు గడ్డగఁ బేర్కొని నట్టిపెద్ద, నీ
 కిమ్ముగఁ బంపుచుందు, విక వింటఁ దగాదయుఁ గూడనుండ బో
 దమ్మక చెల్లః యీ వయసునందు వసందుగ మెక్కి హాయి రా
 గమ్ములఁ దీయునున్ దగిన కౌంత సుఖంబున దేలుబొప్పదే 96

సీ॥ నరిగంచు పట్టు పంచలు కట్టఁబెట్టెదిఁ
 గాశ్మీరు శాలువాల్ గప్పనిత్తు
 నై దేండ్ల కుంగరా లమరింతు నిత్యంబు
 పన్నీరు జలములన్ బంపుచుందు
 లగరు నూనెలతోడి యౌదల మెఱపింతు
 నవకాయ పిండివంటల నెసంగు
 మంచి భోజనమును మించనీయక వేళ
 మీ యింట వండఁ బంపించుచుందు.

తే॥ ఒక్క పేమిటి? రాట్నపు సున్నవేళ
 యందునున్ నీకు లేనట్టి హాయిగూర్తుఁ
 గండ్లలోఁ బెట్టిపెంచెదఁ గాంతఁ దీర
 నాదు మోహంబు దీర్చ మనస్సు నిడుమ.

అ॥ అనుచు వెంట వెంట నాడు నా కౌతసు
 విస్తువోయి చూచి వేద వేద్యుఁ
 డైన యా వ్రతుండు ననియెఁ గొంకకదాని
 గోలతనముఁ బొపు మూలమిట్లు.

తే॥ ఇంచుమించుగ ముప్పదియేండ్లయూడు
 గలిగి, కాపురమొక కొంతగడిపియున్న
 గృహిణివై యీయఘంబు సాగింపఁదలంచు
 శెంత విదూరమొ గ్రహింపవలెతె ?

ఉ॥ పాపపుణ్యార్థముల్ తొలతబాగుగఁ దోచు, సుఖప్రదంబులై
యేవలరించులోన నటు లేర్పడి మానసమున్ వికారసం
తాప నిమగ్నఁగాఁజలుపుఁ దత్పరతన్ మదమత్సరప్రభా
కూపముగానొనర్చు నవె క్రూరముగా వధియించుఁబిమ్మటన్ 100

ఉ॥ అత్తయు మామలేరనుచు హాయిగ నన్యైనితోఁ జరింపఁగాఁ
జిత్తమునన్ దలంచెదవఁ ఛీయన్కిలోకులెఱింగినంత నీ
బిత్తటి చేష్టలన్ దవిడి బిట్టుగదండన సేయరాక్కా : నీ
కెత్తటివైన గత్తియు యీకలుషంబె హతంబుగూర్చదే : 101

ఉ॥ కామము మంచి చెడ్డలను గన్గొనజాలని గ్రుడ్డిదమ్మ : నీ
స్వామిని గౌరవింకుకొను స్వాంతముఁ బెంచుము, ధాత్రిపైనదే
ప్రేమయనంగనొప్పు నది విశ్రుతకీర్తి నొసంగుడైవ, మా
రామము హృత్పవిత్రతకు రమ్యవిధాన మనంతసౌఖ్యమున్ 102

ఉ॥ నీపతి నిన్ను నొంటరిగనే విడనాడి పరాయచోటులం
దోపికతోడ నుత్సుకముతోడ ధనార్జన సేయఁదోపుటల్
పాదపుణ్యార్థముల్ నలుపు భావము నీకడలేదటంచుఁదా
నేపున నమ్మిగాచె ? మఱి యీవిధిని వానరింప వచ్చునే? 103

మ॥ ఎవరున్ జూడరటంచు నెంచకుము నీ, వీ భూమియున్ గాలియున్
రవియున్ నీరు నమస్తటివులును నీ రాగ ప్రమేయంబుచే
నపు కార్యంబులఁ బూచుచుండు రవి యన్యాయంబులే యైనచో
భవితవ్యంబున నీకుఁ గష్టములు సంప్రాప్తింపఁగాఁజేతు రీ
నివరంబున్ దృఢులీలఁ ద్రోయకుము సాధ్వీలీల లెక్కింపుమా : 104

ఉ॥ నచ్చుఁ దనంపువానిగఁ బ్రసంగములో ధవుఁ గూర్చియంటివే !
మెచ్చుఁగఁ దగ్గమాటలోకా! మేదిని నవ్వి ? నిజంబు నీవు నా
కిచ్చెద నన్న సౌఖ్యములనెల్లఁ బ్రియంబున భర్తకిమ్ము నిన్
మెచ్చెద రెల్లవారు మదిమెచ్చెద నేనును మెచ్చు నాతఁడున్, 105

శా॥ ఎన్నోపున్నెములన్ లభించినదిసూ! యీ జన్మ మత్యంతమై
బన్నంబుల్ వయిఁబడ్డఁగాని మదిలోఁ బాప ప్రధానంబులై
చెన్నున్ గ్రుంగఁగఁ జేయునట్టి పనులన్ జేయంగ నూహింపరా
దెన్నన్ ధర్మపథ ప్రధాన విధులందే తేలుటన్ న్యాయమూ. 106

ఉ॥ వద్దిటు నన్నుగోరుట, ప్రహ్లాదుమమ్మ ! మహానుభావులౌ
బుద్ధులు మెచ్చునట్లదియ మోక్షముఁగూర్చును, నీ యనహ్యపుం
బద్ధతిలో లభించెడి యపప్రభముందు తరాల వారికిన్
సిద్ధిల నీయదాత్మ సుఖసిద్ధి, బలంబును, గౌరవస్థితిన్, 107

చ॥ కలిగినదాన దృష్టివడి కాలముఁ బుచ్చుట, యన్యసంపదల్
వలచి తపింప కుండుట, ద్రువంబగు లీల దయార్ద్రచిత్తులై
మెలఁగుట, మానవాళికిల మేలొనగూర్చెడి దైవభావముల్
తెలియుము తల్లి! యీ త్రిగుణశేజ్జ మనన్య సుఖంబొసంగెడిన్. 108

మ॥ తలఁపన్దైవ విధంబు చిత్రమతివా! ధాత్రిస్థలిన్ జీవులన్
గలిపిండున్ బలరీతులన్ జొనిపి తాఁగన్నారఁ బూచున్ సతం
బెలమిన్ దన్నెఱుంగంగ నెవ్వరెదలందీక్షింతురోవారికై
మలమూత్రంబుల కుండలోఁబొదిగెధర్మంబున్న సద్భావమున్ 109

తే॥ ధర్మమేదై వరూపంబు మర్మరహితు
 బిడ్డిగుర్తించి చరియించి యింగితజ్ఞా
 లగుదురట్టివారికి మోక్షంబు నర్పిల్చిను
 దైవ, మీవును, ధర్మంబు తలఁచుముమ్మి!” 110

సీ॥ మొద్దును బెండ్లాది భువిని సత్కవిజేసి
 మోదమొందినదొక్కముదిత తొల్లి
 సత్యంబునమ్మి కష్టంబునొందెడిభర్త
 బాధఁదీర్చినదొక్క భావచెలఁగి
 దీరయై యమునితోఁబోరాడి తనభర్త
 జీవముల్ గడించె శ్రీయొకర్తు
 సూర్యప్రకాశంబు షోణిబిర్వగనీకి
 పతితై శపించె సుమతికలంగి

తే॥ పతుల పొఱపాట్లు దిద్దిన సతులెసతులు
 వారి కనుదమ్ములన్ మూసి వక్రగతులఁ
 బోవు శ్రీజన్మమునకెత్తె పుణ్యగతులు
 రావుభువిమెచ్చరెవ్వరు రాణగదుర 111

చ॥ అనితన చిత్తవాంఛను సమగ్రగతిన్ వ్యతిరేకబుద్ధితో
 వినక విమర్శచేసిన వివేకిని నావ్రతుఁగాంచి, కౌంత మో
 మున గడు భిన్నతల్ వొడమ మూకొనుదుఃఖము మ్రింగుచున్ జివు
 క్కున గడిపేసికొన్నదయి కోపముతోఁ జనె లోనికుద్ధతిన్ 112

కం॥ తినుటకు బిడ్డలఁగనుటకు
మనుజులు జనియించిరనెడి మద చిత్తులకున్
వినయముతో ధర్మంబును
మనుషఁగవలెననెడి మహితచిత్తులకెనయే !” 113

లే॥ అంత దేవప్రతుండు నిశ్చింతతోడ
నడచె నావలి యింటికి నడుగ భిక్ష
నా గృహస్థుఁడు ప్రతుఁజూచి యాదరించి
యాసనం బిడి కూర్చుండు మనియె నిట్లు. 144

చ॥ అడిగెద నొక్కమాట మదినాగ్రహ మొందెదవేమొ మొన్న యీ
పుడ మీ విభుండు నీ పలుకుఁబొత్తిగ నొప్పుక గెంపెనంటగాఁ
గడుసుఁ దనంబుఁబె నిను కష్టము పొల్పరించె నక్కటాఁ
యిడుమలు పొందుచుంటి, విటు లెన్నిదినంబులు వుత్తువీగతిన్? 145

చ॥ కరుణ దలిర్పగాఁ బ్రజలఁగాచు విధంబొక యంతయేని యీ
నరిపతులందుఁ గన్నదదు నవ్వుచు వాతలఁబెట్టు దుష్కియా
సరణి నెఱింగి నార, లది సజ్జనులందును జేయసాగి, రా
దురితుల పాపవర్తనము ద్రుంగఁగ నెప్పటికానొ భూషణిన్. 116

ఉ॥ మీరు కవీశ్వరుల్ గద! డమించుచు రాజుల స్తోత్రపాఠముల్
నేరుపు మీర వ్రాయుటయె నేర్తురుగాని, రవంతె మాశ్రమ
స్ఫూరితశక్తిచే నొదవు సంపదలన్ దెకతేరగాఁ దినన్
గోరెడి భూవరాళవగు క్రూరతరైత్తి వచింపరైతిరే! 117

ఉ॥ చాకిరిచేసి పొట్టకును జాలియుఁ జాలని గంజి నీళ్ళతో
నాకలిదీర తెచ్చిడి శ్రమాధికులార్తిఁ దపించు శ్రామికుల్
మీ కగు పించరాఁ వెరగ మీదు కవిత్వము వారి కష్టముల్
చేకొని చక్కఁగాఁ దెలియఁ జేసి జగస్థితి మార్చుటొప్పదే? 118

ఉ॥ కష్టముసేయు నొక్కఁడు సుఖంబుగ నొక్కఁడు పొట్టనింపు నీ
నిష్ఠర దుర్వ్యవస్థ ధరణిన్ గలిపించిన పెద్ద యెవ్వఁడో
పుష్టి రవంతె కన్నడదు పుణ్య విధంబున కిట్టి సంఘమున్
నష్టముఁ జేయు పద్ధతిని నవ్య కవిత్వము వ్రాయఁగాదొక్కో. 149

ప. అట్టి కవిత్వంబును నీవు వ్రాసితివేని, 120

ఉ॥ ఎట్టి కొంతయున్ గలుగ నీయక గౌరవలీల నెప్పు ని
తెట్టి విపత్తు వచ్చినను నేము నిలంబడి రక్షనేతుమీ
పట్టెడి భిక్షతై పరుల పంచలు గానెడి కష్టమేలఁ నీ
కిట్టి కవిత్వ ముండియును నేలిన మొందుటలేల నల్లురన్? 121

మ॥ అనినన్ వానిని జూచి యా వ్రతుఁడు సత్యంబన్న యట్లుండు నీ
వినఁగాఁ బల్కిన యీ విధం, బయిన నా విప్పించు తీరున్ మనం
బున శ్రద్ధన్ వహించివిన్ను జగతిన్ బుట్టొందుజీవుల్ సదా
గనుపించున్ బలుకష్టముల్ పడుచు లోకంబందు సున్నట్లుగన్ 122

ఉ॥ కష్ట సుఖంబులన్నవి జగంబున నెప్పుడు లేనలేవు సం
తుష్టి మనంబునన్ గలుగ ద్రోహపుఁ జింతనలేక యుండుటల్
పుష్టి నొసంగుచుండు మదిఁ బున్నెవుఁ గార్యము లాచరింపఁ, ద
న్నట్టమె కష్టమౌ నరుల తత్త్వముఁబట్టి లభించు నవ్వయున్. 123

తే॥ గంజి నీళ్ళకు లేకేడ్చు గౌరి యొకతె
 తిన్న దరుగక యేడ్చు భూదేవి యొకతె
 యిరువ్విది గూడ కష్టమే యీశ్వరేయ
 నెవరి కష్టంబుఁ గూర్చి వ్రాయంపఁ గలవు ? 12

తే॥ కష్టమనునది భ్రమచేతఁ గలుగునట్టి
 దురితభావము, సుఖమును నరయనంపె
 యీ ద్వయంబును మఱపించు నింగితంబు
 కలదు దానినె ధర్మ మంచలను నమ్ము, 12

కం॥ కర్తవ్యాంశములను మది
 గుర్తించి నిరంతరమ్ము కుచ్చిత మెడయన్
 వర్తింపఁ జూచుచే నను
 చర్తన మయ్యదియె ధర్మ భావము జనుఁడా ! 12

చ॥ పనుధ జనించినట్టి నమవర్తికిఁ గష్ట సుఖాల నిర్ణయం
 బసలు మనంబుకంటదొక హాని యొనర్చునీతి యోచనల్
 మెనలగ నాదు దేశమను మేల్మితలంపున గష్టమైననున్
 దసలక చేయు, వానికెద ధర్మమె తోచును, వాఁడెధన్యుఁడౌ 127

మ॥ ఒక కాలంబున జెట్లు మ్రోడులగు, నా యర్హీజముల్ పల్లవిం
 చొక కాలంబున, స్పష్టలోఁ గలుగు న్నియున్నిన్ మరల్పుంగ నే
 రికి సాధ్యంబగుఁ : గాలమున్ దెలిసి గర్వంపంగఁ టోకాత్మలో
 నకలం దాపరమాత్మపై నునుచుచో నర్హంబు సిద్ధించెడిన్. 128

ఉ॥ కావున మాడుకైత కలకాలము నిలైడి ధర్మమార్గమున్
జీవికి నంటఁ దెల్పునటు చేయుట న్యాయముగాని భేదదు
ర్వాపము గల్గు పోకడలవ్రాసి జనంబున బోరుగూర్పుటల్
జీవ హితంబుగా దదియె జీవనినాశ కవిత్వమౌధరన్, 129

ఉ॥ భూవలయాన గష్టములు మూగుచు వచ్చుచు నున్నగాని, దు
ర్వాపములన్ దలంపక కరంబు నెవండెద నిబ్బరంబుగాఁ
బోవఁగ నిచ్చునో యతఁడె పుణ్యుఁడు, నట్టిదె మాన్యులొప్పనో
జీవితమన్న. నీనిపుడు చెప్పినచొప్పు విధంబెగాదిలన్. 130

ఉ॥ కాలము మంచి చెడ్డలకుఁ గారణమై నడయాడుచుండఁ దా
త్కాలిక కష్ట పౌఖ్యముల తార్పును బట్టి పరిష్కరించు నం
చేలిదపుం గవిత్వమును నేర్పడ వ్రాయుట పాడియెట్లగున్?
మేలగు ధర్మమార్గమును మేదిని నిల్ప లిఖింతు మాదృశుల్. 131

తే॥ ఋతుక్రమంబున నొప్పు ప్రకృతి విధాన
మానవుల జీవనస్థితి మనలుచుండుఁ
దనదు పాత్రను బట్టి కర్తవ్య మెఱిఁగి
సత్యముగఁ జరించుటయె మోక్షంబు సతము, 133

చ॥ కృతిని బఠించు పాఠకుఁడు తృప్తిమెయిన్ సకలజ్ఞచిత్తమం
దతుకు కొనంగ వ్రాయుట మహాకవి లక్షణ, మన్యమార్గమం
దతుకు కొనంగ వ్రాయుట మహాఘమునన్ జరియింపఁ దెల్పుటల్,
క్షీతిపయి నీవిభేదమునుజెంది కవిత్వములుండు నారయన్. 133

తే॥ సేపు కోరిన కైత నందించుమదిని
 భీకరావేశమును, దాని వీక నరుడు
 కరిన చిత్తుండుగా మారు, గాంచలేడు
 నిశ్చలంబగు యోచనా నియమశక్తి 134

కం॥ ఆలోచన శూన్యమిదే
 నీ లోకమునందు మంచి యేర్పడఁ గలదా ?
 కాలుష్యమౌ ప్యవస్థను
 మేలని తలపోయుఁ డనుచు మీరి పలికెడిన్, 135

ఉ॥ కావున యోచనా పరిమగ్నిన వాదోనరించు శాంతి న
 ద్భావ జగస్త్పితిన్, వినుము తద్వ్యతిరేకి భయంకరావనిన్
 గేవలస్పృహ జేయు నది క్లిష్టదశన్ సమకూర్పు దానికే
 త్రోవలభింప, దావలిగతుల్ దురవస్థల పూరితంబులున్ 136

ప, అని పవించిన విని తత్కహస్తుం డెలమి నా వ్రతు నాదరించి
 యంత సత్యంబుఁ బల్కితేను గృతార్థుండ నై తినని తృప్తి
 గల్గునట్లు ధాన్యంబిడి పంచె, నాడట్లు భిక్ష లభించినసేమి యా
 మరునాడు తగిన భిక్ష లభింపదయ్యె. అట్లనేక దినంబులు
 భిక్షయును సరిగ లభింపక యింటఁ గొఱంత యేర్పడె
 నవ్విధంబున. 137

తే॥ ఊరఁ బెట్టనిబాధ యింబోర్పు లేని
 యిరతిసేసెడి గోళ యాయంగితజ్ఞా

నట్టిబుల్ సేయుచుండెడి వైనగాని
యున్నరని సొరసింపడు, కన్నుమనడు

138

తే॥ అవని విభుని కొలువు నందలి పండితుల్
వాని కెదురు వచ్చి పలుకరింప
రే విపత్తు వచ్చునేమో యటంచును
ప్రభుని దలచి లోన భయము మెదల,

139

దై వ లీ ల

ద్వి తీ యా శ్వా స ము

క॥ ఆవిధి దేవప్రతుఁడున్
జీవిత లక్ష్యంబుఁ గడుపు శీలము భంగిన్
భూవరుఁ డెఱిగి సభాస్థలి
నేవురు పండితుల మ్రోల నిట్లనెఁ గ్రమతన్.

140

సీ॥ కంటిరే వ్రతుఁ డెన్ని కష్టముల్ మూఁకొన
భిక్షాటనంబు గావించు నగరి
దేశ నాథుల నంత తేలికగాఁ జేసి
పలికి నందుల క్షుల్ల బాధబొదవె
నను నమ్మి విజయుండు తనరు సుఖంబుల
నంతెగాక జగంబు నలరుదాక
నింత ధనాధ్యుండె యీక్షింప లేడను
భావంబు గలిగించు వద్దతిగను

తే॥ భాగ్యవంతుని జేసెద యోగ్యులెల్ల
నాయదారతఁ గొనియాడ నాదరించి
రేపున్సంక్రాంతి నాఁటికే బ్రాహ్మీర
బావురు మఱించు నేడ్య దేవప్రతుండు

141

ఉ|| ఆవిధినాడి యోలగమునందు నెవంగడి దత్తు నర్మిలన్
భావమెనంగఁ బిల్చి, విను: భాగ్యముసిచ్చు బహుకృతిన్ ద్వదీ
యావనధంబు సంతసమునందు నటుల్ సలువంగ నెంచితిన్
గావున మమ్ముఁగూర్చి తగుకౌష్యము వ్రాయుము సత్క-పీశ్వరా: 142

ఉ|| నీరిడు కానుకన్ గని జనించిన భేదమునన్ వ్రతుండు ము
ప్పికడఁ దానొనర్చినది యింపిత మింతయుఁగాని దంచులోఁ
టిఁకు వహించివచ్చినను శీఘ్రగతిన్ త్షమియింపఁగోరు, నీ
లోకమునందు నీరొకఁడె లోపముగన్నద దింక నమ్ముమా: 143

వ. అని రాజనినంతఁ దొల్లి దేవప్రతుండు వల్కిన దైవాధీనం జగ
త్సర్వమను సూక్తిని గాదని విజయదత్తుండు రాజాధీనం జగ
త్సర్వమన్న యెడఁగాదని పలుక కుండిన పండితులకెల్ల నమ్మ
రందై యసూయాలోలురైరి, కాని పైకిఁ దమభావంబు విజయ
దత్తునిగూర్చి యేవిధంబుగొఁ బ్రకటించుట కప్పుడు నమంజ
సంబుగామి మిన్నకుండి లోలోనిట్లు తపించిరి, 144

మ|| అరెరే! వీనినిగూర్చి చెప్పమపుడే, అయ్యయ్యో! యీ కానుకన్
దొరయొక్కొంటకుఁ దగ్గళక్తి రవయున్ చోఁచంగలేనట్టి వాఁ
డరియన్ దోషముచేసినాము, వ్రతుసత్కార్యంబునుంగూర్చి వీఁ
డెఱుంగన్ బల్కినవల్కుఁ గాదనఁగలే, కెంతయ్యో ఘోరంబిటన్: 145

ఉ|| ఇప్పుడు వీనిగూర్చి, మతిహీనుఁడటంచును బల్కు వీలుగా,
దప్పుడె చెప్పరేల? యని యాగ్రహమొందును రాజు, కాన్క-యా

తప్పుడు వాని కీయఁగని తద్దయు మెచ్చుటపాడిగా, దెటుల్
చొప్పునశించె విందు, పయిఁజూతము దైవమెటుల్ విధించునో? 146

వ. అని యా వండితవర్గంబు విచారించి చేయునదిలేక విజ నివాసం
బుల కరిగిరంత రాజిడిన వాగ్దానంబును బునః పునః స్మరించు
కొనుచు సంతపించుచు నింటికేగి. 147

ఉ॥ దాంతి సెలంగ నావిజయదత్తుడు సారసయు క్తి శోభితా
సంత మహాకళాభరిత నవ్యకృతిన్ లిఖియింపసాగె, నా
సంతసమైన వార్తనొక సంధ్యఁదటాకముచెంతఁ జెప్పెదా
నెంతయు నుబ్బి వానిసతి యెల్లఱు ప్రీతునినన్ బ్రహ్మదయై. 148

వ. అట్లు కొలనుకడ విజయదత్తుని భార్య తన భర్తవ్రాయు కృతిని
గూర్చి. 149

ఉ॥ చెప్పెడివేళ నీటికయి చేరిన యమ్మలు విన్నవారాలా
చెప్పినదాని గూర్చి వినఁజెప్పిరియల్లఁ బ్రసూనకంతలో
జెప్పినతోనె విస్మయముఁ జెంది విచిత్రమునొంది పోయితాఁ
జెప్పుఁ దొడంగె భర్త చెవిచెంతకుఁ జేరి దరస్మితాననై. 150

ఉ॥ వింటిరె! రాజుదత్తుని భువిన్ సరిపాటియెలేని రీతిగా
నుంటకుఁ దగ్గకానుకను నొప్పిదహాగతి నీయ నుండినా
దంట, రచింపఁ గావ్యమును నానతి యిచ్చెనటంట, మీరునున్
గొంటకునో గదా? కృతిని గూర్చుగరాదా, ప్రబంధ శైలినిన్. 151

సీ॥ మీనోటవెలుపడుజ్ఞానకళికలును,
మీమాటలందున మెఱయురుచులు,
మీ వృత్తములలోని భావపతిమంబును
మీ మృదులై లి సంక్రీతి కరము
మీరు సూచించెడి మెలకువల్, మీరిచ్చు
నువమానములలోని యొప్పదములు,
ఒరుల కబ్బునటన్న నొప్పదునామది,
చేయరటన్నదే చింతతప్ప,

తే॥ ప్రభుని బొగడుచు మెచ్చుచుఁ బద్యనాథు
తో నమానునిగాఁజేసి, భానమాన
మకుట భాషాస్రసంతిని మలచియొక్క
రావ్యమును వ్రాయనేర్చిన గాదెమేలు :

152

చ॥ అనిన సతీమణిన్ గని ముదాయతలోచనుడై, “తలోదరీ:
ధనమన నెంతయాసయె ? విధంబొక యింతయెగానితీరునన్
ధనమునుగొంట కొప్పునెడఘాత్రిపయిన్ గవిరామతల్లికిన్
బనపరునేయశంబు, క్రమభంగమునొందవె నీతి, ధర్మముల్ : 153

సీ॥ ఊణములోఁ గావ్యలక్షణముగ్రహింపఁగఁ
గలమేటికిచ్చిన గలుగుయశము
ఒక మాటలో బీదనోమగాఁదలపోయు
పుణ్యునకిడఁ గృతిభూమినిొప్పు
సత్యమనత్యంబుఁ నవ్యంబుగానెంచు
తపసికిచ్చినకృతి తనరుజగతి

దానధర్మంబుల దాగకనేయు సు
దారునకిడగృతి ధరణి నొప్పి,

తే॥ ఋతువునెఱిగిన కృషికుండు సతులపుణ్యఁ
దాత్మనాథుని సేవింపుఁబ్రతివమిన్న
సత్యమెఱిగిన ధన్యుడేక్ష్యవిభుండు
ఇట్టి పుణ్యలకిడిన గృతీంద్రమొప్పు, 154

తే॥ సత్యమునెఱుంగఁదెలియక సభనునన్ను
చూరిపొమ్మనె నారాజు తొందఱించి
శాంతమేలేనివారికిఁ జక్కనికృతి
ప్రవాసి యంకితమిచ్చుట దోనముగదః 155

ఉ॥ నమ్మితి నామనంబున ఘనంబుగదై పమునే, దరిత్రఁ దా
నెమ్మెయిఁజేయునోయటలనే భరియించెధ లాభనష్టముల్,
సౌమునకానఁజెంది పరిశుద్ధత వాయసునాత్మలో? నిజం
బిమ్మునుగూర్చుదై వమొకయింతక్షమన్ గొనియున్న నేరినే, 156

చ॥ అనిసుడువన్ బతిన్ తెరిమనారయ కాలలితాంగి విన్వనన్
జనినదినాఁడు, పాదిదప'నంక్రమణంబున భోగి వచ్చెనా
దినమునదత్తుఁ "దర్శు" కథ దీపిలవానిన కబ్బమున్ సభన్
వినిచె సెఱానటంచుఁ గలవేత్తలు మెచ్చగ రాజుపొంగఁగా, 157

ఉ॥ పెండియు నాధరాధిపుడు పేడుకదత్తున కీయనెంచిలో
సుండినక్కొక్కె చొప్పున సమున్నతమౌ శుభధాయకమ్మునీ

పుండినదాఁకవియ్యది సముజ్జ్వలతన్ నెగదొందుమంచుఁ గూ
ష్మాండము నొక్కటిచ్చె సభమానముమైఁ గనుచుండనర్పితిన్, 158

ఉ॥ ఇచ్చినదానిగాంచి బుధులెల్లఱు లోపలనవ్వెకొంచు, నీ
పిచ్చికిఁ దగ్గదే కుదిరెఁ బృథ్వివిభుండెదొ ముల్లెనిచ్చు నం
చెచ్చిన మక్కువన్ గృతిని నింతగ వ్రానితెఁ" యంచుహేళనర్
స్వచ్ఛముగాఁ దలిర్చగ నుపర్పిరిమోముల నానభాస్వలిన్, 159

తే॥ అదిగ్రహింపఁదు రాజు తానరసెదత్తు
చేయునదిలేక ఫలమును చేతఁబట్టి
యెఱువుఁదెచ్చిన సంతోషమెలయుభంగి
మోమును వివర్ణరేఖలు మ్రుచ్చిలింప, 160

ప॥ తానా కూష్మాండమునుగొని యెదుటి వారల కుడుపుఁజూపుల భరింప
లేక సెలవని రాజుతోనని దత్తుండింటి దారిఁబట్టి వోపుచు నాత్మ
గతంబున రాజొసంగిన కానుకను జూచుకొని ఏకటగతి నవ్వెకొని
యిట్లనికొనె, 161

ఉ॥ కీడులొనర్చురాజులను కీరితిమై నుతియించి చెప్పితిన్
నాఁడు, ప్రతుండు చెప్పినదిన్యాయమై యైననుగాదటంచు, నే
నాడినదానికీధరణినాథుఁ డొసంగినదాని కొప్పె, నీ
బూడిద గుమ్మడిన్ గొని ప్రభుండిడి నాడని యింటనీయనా : 162

ప॥ అని తానొనర్చిన పొల్లనకుఁబొల్లు మాత్రమే లభించెనని చింతించుచు
దారినేఁగుతఱి సత్యంతాన క్తిమెయి నొక్కవర్తకుండెదురై. దత్తుని
చేతనున్న కూష్మాండమునుగని అయ్యూః నేనీడినంబున దైవంబు

నకు వేయ్యడుగావింప నొక్కసుమము నేనియు నింట భద్రపఱప
నైతి, కారణంబునేడు భోగియగుట మిక్కిలి బేరంబగుడు మఱ
చితి, మీకదసుమబొందె ఫలంబొండె¹ యున్ననిత్తురే! యనిన
దత్తుండిట్లయె, 163

ఆ॥ దైవభక్తిఁ దనరు భావంబుగల నీవు
వీడు మదినిచింత, వేడ్కఁ గొనఁగ
నెంతువేని నాదుచెంతఁ గూష్మాండంబు
గలదు తగిన వెలకుఁ గరముగొనుము. 164

మ॥ అనినన్ మోదమునొంది యట్లెఱుఁడుఁ దయ్యా? యంచు
వైకుండుఁదాఁ
గొనియెన్ దత్తులమర్రినిన్ బిడప సంకోచంబు లేకుండ ని
చ్చెను దీనారములైదు, చూడ నితఁడే శ్రేష్టుండు ధాతృకుడి
చ్చిన యల్పంబునుగొప్పసేసెనని యెంచెన్ దత్తుఁడున్ లోపలన్, 165

వ, అట్లెంచి వైకుంఠంపి, 166

తే॥ చక్క నింటికిఁ బోయె విచారముడిఁగి
రేపు నన్మానమగునని ప్రాప్తమీర
నడిగిన సతీమణికిఁ జెప్పె నుడిగియెగ్గు
“ఆత్మవంచకు నడవడి యడుగవలెన?” 167

వ, దత్తుని వృత్తాంత బిట్లుండ, వైకుంఠా కూష్మాండమును గొని
పోయి దైవపూజఁ గావించి యా దినంబు యేరికేని దానంబుఁ
గానింపనెంచి దారిఁ గాచియుండె, అట్టి యెడ 168

సీ॥ బ్రహ్మతేజస్కూర్తి భాసిల్లు మోమున
 వినయ విధేయతల్ వెలయుచుండ
 పెడద యురముపొంపు నడరునెమ్మనమన
 నువిశాల భావ విస్ఫురణమొప్పు
 బరగెడి నాజానుబాహు త్నమున దయా
 రస విహారము దనరారుచుండ
 నిదివియై పసిడికే విగ్గుగ గగ్గించెడి
 నిలుపు చెలువంటిగి నెగడుచుండ

తే॥ మంద గమనంబు తనకొక యందమీయ
 గుమ్మముల నిల్చి బిచ్చస్ముగ గోరికొనుచు
 భక్తి బరమేకు ధ్యానించు భావమెలయ
 వచ్చు దేవప్రతుడు గానవచ్చె నంత,

169

కం॥ దానం బీయగఁ దగు న
 న్మానితుఁ డితఁడంచు పెట్టి మనసు గరుగ. నో
 మానిత హృదయా : రమ్మని
 తానాకాష్మండమొనఁగె దద్దయుఁ బ్రీతిన్

170

వ॥ అట్టొసంగిన తత్ఫలంబును పరమేశ్వరార్చితంబుగాఁగొని బిచ్చును
 మెచ్చుచు దీవింపి క్రమత నింటికిఁజని భార్యకా భిక్షంబిడిస్సానంబు
 నకుఁ బెరటిలోని భావికడకుఁజనియె. అంత ప్రసూనయు నా
 భిక్షంబునరసి పండుగనాడును సరియైన తిండిలభింపనందుకుఁ
 గినిసియెదుటఁ గన్పించు కూష్మాండంబును గ్రూరదృక్కుల
 నరసిచేతఁగొని పిచ్చితనందెలయఁబుద్ధికి వినరె,

171

కం॥ వినరిన గూష్మాండంబున
 వినఁగొనియున్నట్టి ధనము బిరబిర నింటన్
 మునురుకొనె నాపెహృదయము
 వెననబ్బురమొందఁగనులు విభ్రమనొందన్. 172

కం॥ కలయా : నిజమా : యని యా
 నెలఁతామణి తవిడె నొకట నిలుపునునెల్లన్
 దలఁచెను నిజమేయని ని
 శ్చలయై నిలచెన్ రవంతకాంతినెలకొనన్ 173

కం॥ చూడకచూడక కలిమిన్
 నాడే చూచినదియౌట నాళములదరెన్
 గూడుకొనె మరల సంతట,
 బోడిమి దనయత్తఁ బిలువఁ బోయెఁ బెరటికిన్, 174

తే॥ పోయిగుట్టుగ నింటిలోఁ బ్రోవుపడిన
 ధనము గూర్చివచించె సంతసము మెలయ
 నత్తయున్ బహులెత్తుచు నవటి కరిగి
 చూచి విభ్రాంతచిత్తయై సోలినడియె. 175

తే॥ అత్త స్థితిగని భయపడి యాత్మనాథు
 కడకుఁ జనితెల్పె గుమ్మడికాయలోని
 ధనము సంగతి, యత్త చిత్తము దొఱంగి
 పడిన సంగతి, గాని యా పండితుండు. 176

కం॥ నెమ్మడిగ స్నానమును దా
నిమ్ముగ నొనరించి వచ్చె నింటిని జూడన్
దిమ్మరిలి పడిన తల్లియు
దమ్మున్ గొనిలేచెఁ జూచెఁ దనయుని నపుడే. 177

ఉ॥ చూచి నసంభ్ర చిత్తయి సూన్యతవాదివిరాసుతా! ధరన్
నీ చరితంబు మాయకయె నిల్పునురా, నృపునే జయించె నీ
శౌచము, దైవమేయిటుల సంపద నీ కొనఁగెన్ నిజంబురా;
రాచటికంబిడన్ గలుగు “రై”నమమానాకా! దీని ముందరన్? 178

కం॥ బిదవలు పడినను దైవము
ముదమును నమకూర్చెఁ గడకు ముద్దుల తండ్రి!
హృదయము గలవాఁడవు నిన్
నదయత హరి గావకున్నె క్షౌతలిసెఁగన్? 179

తే॥ అని కుమారుని మెచ్చుచు నవని జెదరి
పడిన ధనమును త్రోవుగా వడిగఁ ద్రోసి
భద్రపఱచెను పేటిక భావమలరఁ
గోడలున్ దోడుగా నెంతొవేడుకొదవ, 180

చ॥ తన యవివేకమున్ దలచి తద్దయునింద యొనర్చుకొంచు, నా
ననిత ప్రసూన భర్త పదపంకజముల్ మనసార నంటి నన్
గనుఁడు దయన్. క్షమింపుఁడని కన్నుల నీరిడివల్కు నావ్రతుం
డనువను సద్దయా హృదయుఁడై నతి యూరడిలంగ నిట్లనుఁ. 181

- ఉ॥ చెప్పనెమున్ను దైవమును జిత్తము నన్నెఱనమ్మి నట్టివాఁ
చెప్పకై న భన్యుడగు పెంతయు సత్యమటంచు, దీని నీ
విప్పటికైవ నమ్మితివనియేని నిజంబుగ ధన్యబౌదు. నీ
చొప్పున దైవనిర్ణయము శోభిలుచుండు ధర్మిఁ బ్రేయసీ. 182
- వ. అని చిఱునవ్వు నవ్వి పలికిన భర్తనుగని ప్రసూన యిట్లనియె. 183
- చ॥ తెలియక మీ మహాత్తర హృదిఁ దెగనాడితి, దోషి నైతి, నా
కలుషమునైవరే యనుచుఁ గాళ్ళపయింబడు భార్యనర్థిఁ దా
నలరఁగ జెతులఁ బడసి యొనె యిటుల్ వగవఁ. మహాత్ములే
తెలియఁగలెరు దైవము విధించెడి దేమొరవంతముండుగా. 184
- ఆ॥ అనుచు నూరడిల్లు మనుచు నోదార్చిన
వగపుమాని భార్య నగుచు నిలచె
మార వేడ్కనొందె మహితమా వేడ్కల
నిల్లు శోభనొందెఁ జెల్లుగాను. 185
- క॥ దైవాధీనమె జగమను
భావంబును నిజమటంచు భావించిరి వా
రావిధి ధనమబ్బుటచే.
భూపరుఁడా దినము గడచిపోయిన పిదపఁ. 186
- వ. విజయదత్తుండు సభకు రానరపి తోడిపండితులు విననిట్లడిగె. 187
- తే॥ విజయదత్తా! నిజంబు నీ విమలతత్త్వ
మెఱిగి కూష్మాండ మిచ్చితి నెలమితోడ
ధనము నింపితి నెంతయో నానియందు
జూచి యుండువు చెప్పమా శోభితనరః 188

అనినతోనె దత్తు తపిసెను గుండెలు
 వేదనంబు మదిని విస్తరించె
 బెప్పదోచు లేము చిత్తంబు వడఁకఁగా
 బొమ్మ వగిది నిలచె బుడమిపైన, 189

అట్లు నిలచి యేమియు సమాధాన మిడని దత్తుని మరల
 రాజిట్టిగె, 190

నీ కిడిన ఫలము నింటికీ
 గైకొని పోయితివ? దాని ఖండించితివే!
 చేకర సుఖము భవద్గృహ
 మేకోమ్మఖమ్మై సెలంగ నిచ్చితి ధనమున్, 191

రాజా ధీనము జగమను
 నోజన్ నెఱనమ్మి నందు కుద్ధరణంబున్
 నేఁడెయ నెంచితిన్ వ్రతు
 తేజంబుడుగన్ భవద్విధిన్ బెంపంగన్, 192

అని యడుగ నందులకును సమాధాన మిడక యేదియో
 తెలియక తప్పుచేసినవాని చందంబున శిరంబును నేలకు
 వార్చి నిలచియున్న దత్తుని మరల నిట్లడు సడిగె. 193

అలఁతి కూష్మాండమని యేరికైనగాని
 యమ్మితివా లేక వంటకై యాలికిడితో
 చెప్పమనుచు గద్దెంపఁగాఁ జిత్తములికి
 పాటునొంద దత్తుండు దిగ్భ్రాంతి నొంది, 194

తీ॥ ఎంతవని యయ్యెనయ్యో : రవంతయేని
 సమ్మకము లేనిమాటను సమ్మనట్టి
 ధ్యేయమటులాడి సున్రతు మాయఁ జేసి
 నాడ, నందులకుందగు కీడెయయ్యె.

195

ఉ॥ చేతికిఁ బిక్కినట్టి సిరి చిత్రముగా నెడమయ్యె, నక్కటాః
 జ్ఞాతలినింతకన్నఁ గన సత్యమదేమి : మనస్సులోన నే
 నేతలి దైవమున్ గొలుతు, స్వీర్ష్య ప్రతున్ బరితప్తఁ జేయ నా
 రీతి నసత్యమూడితిని పృథ్వి విభుండలరన్ మదంబునన్.

196

చ॥ సరపతి భక్తియున్నటు మనంబు వెల్లార్పితి, నట్లులైననున్
 సరపతి నమ్మనైతిని ధనంబు తరంబులు సౌఖ్యమొందు న
 ట్లరుసు లభింపఁ జేసినను నందడు నా కహహా : విచిత్రమీ
 తెలుఁగు వినన్ ప్రతుండె సజడి ప్తి వెలింగిన ధన్యుఁడారయన్.

197

వ, అని విచారించి తన తప్పిదంబును నొప్పుకొనక దబ్బరలాడి
 నచో నిహవరంబులకుఁ జెడుదునని చేసిన దోసంబు నింతకుఁ
 జేసితి నిఁకనైనను జేయకుండు, యధార్థంబు నుడివెదనని
 రాజు సరసి యిట్లనియె,

198

కం॥ భూమీదా : మీరిడినది
 సామాన్య ఫలంబుటంచు సరకేసేయన్
 గోమటి కొక్కని కమ్మితి
 గామించితి నల్పధనముఁ గరుణను గనుఁచి :

199

వ. అనిసంత నరపతి చుతి చెడరె. నభ్యుల్లెలును విస్మయా
నందము నొందిరి, అంత రాజు చ్చత్త నరసి యిట్లనియె, 200

లే॥ ఎంతపనిసేసినాపు నిన్నెంతగానొ
జాగుపటచఁ దలంచి నే భాగ్యమిడితి
వ్యర్థమొనరించి నావె నాయర్థమెల్ల
నన్ను నిజముగ మదిన్చెవు నమ్మినావె ?

ప॥ అనియడిగిన నేమియుఁ బలుకకున్న దత్తుని యాత్మవంచకుఁ
గా నెఱింగి. యంతకావై శ్యుండెవ్వఁడని యడిగివాని వలన
నెఱింగి భటులనంపి సభకురావించి కూష్మాండవృత్తాంబునడిగిన
నాసెట్టి యిట్లనియె, 202

క॥ కొనినాడ నాపలంబును
దనరఁగ నై వేద్యమిడితి దై వంబునకున్
ఘనమని దానందిచ్చితి
ననముఁడు దేవప్రతుండు నట నగుపింపన్ 203

మ॥ అనిన్ రాజుశిరంబు ద్రిమ్మరిలె నాహః! యంచు నాయోలగం
బున నున్నట్టి బుధుల్ విచిత్రగతి వంపుల్ వోయి నా రెంతయో
మన మారాటము నొందె దత్తునకు, సంభావించెలోలోన నా
జననాధుండు ప్రతున్, దలంచె విజయున్ సంస్కార
హీనుంబలెన్ 264

ప॥ అట్లు తలంచి విజయదత్తుని గాంచి 205

ఉ॥ నమ్మవునీవునన్ను మదినమ్మియెయండిన వాడవైనచో
నమ్మెదవేఫలంబు: నకటా: బొటపాటొనరించితిన్ నినున్
నెమ్మినిజూచి వానినొక నీచపుదృష్టిని జూచితిన్ నిజం
బమ్మహితాత్మాడాడినదె యైనది దైవమెవంపె వానికిన్ 206

చ॥ గెలిచెవ్రతుండు, నోడితిమి కేవల మీవువచించినట్టిదే
యిలవయి సత్యమంచుమది నింతగనమ్మిన మేమునీవు, నీ
కలుషము పైవరానిదికగన్నడఁ జోకుము నా నదన్నునన్
దొలఁగుము నిన్నుజూచుటకుఁదోచుటలేదు ముదందెనామదిన్ 207

చ॥ అని నరపాలుండు వినువున బలికినంత దత్తుండు సేయునది
లేక చేతులు జోడించి యా కొలువున నొకమూల నొదిగినిలచె.
అంత నెల్లపండితుల సమ్మతిమెయిఁజేడు నొక్కరమణీయపల్యం
కంబుతోసేనాపతినంపి గౌరవపురస్కరముగా దేవప్రతుని సభకు
రావించి కూష్మాండమును గూర్చియడుగ వ్రతుండిట్లనియె, 208

మ॥ నరనాథా: పరమేశు సత్కృపను దానస్ఫూర్తిగూష్మాండ మా
పరభక్తుండడె దానినానతికిడన్ భాగ్యంబు వెల్పుడదా
సిరినిన్జూచి మదీయ చిత్తమును హర్షించెన్ ధర్మిన్ బరా
త్పరు లీలల్ కనకకృమే, యెవరికె శాస్త్రర్యముల్
గూర్చునో 209

చ॥ అని పలికినరాజు దేవప్రతుని యాత్మవిశ్వాసమున కబ్బురం
బొందియిట్లనియె, 210

మ॥ భళి ! దేవప్రత ! చిత్తశుద్ధిగల నదృక్తుండ వీ వారయన్
బలుకన్గల్గితి యొక్క సత్యమును సంభావించి యద్దానినే
తలయందుంచి జయించినావు ప్రకృతిన్ దధ్యంబుగాముందునీ
యలఘుప్రాభవలీలనే నెఱుంగనే యజ్ఞానినై మాన్యుఁడా ! 211

మ॥ ననుమన్నింపుము నీకు గౌరవము విన్నాణంపు దృష్టిన్ బురిన్
జనులీయందగు వద్దతిన్ జెఱచితిన్ సత్యంబుగా నెంతగా
గనలంగల్గెనొ సైమనంబు : సతియన్ గాతిన్యలీలన్ నదా
నిను వేధించిన సంగతిఁ దెలిసితిఁ నేరంబునేఁజెసితిఁ 212

వ. అనిన రాజును గని దేవప్రతుం డిట్లనియె, 213

శా॥ ఏలా మీరెదగుండుటల్ జననరా : యెంతేని నాకీ యెడన్
మేలేదేసితి రీరిదెట్లనిననఁ మీరావిధిఁ జుల్కనఁ
మేలంబాడరయేని నామనమిటుల్ మేలె న సత్యస్ఫుర
చ్చీలంబుఁ గొనిదె వ సత్కృప విరాజిల్లఁ బ్రవర్తించునే ? 214

వ॥ అనిన సమృదాకవి సమయోచిత సంభాషణంబున కబ్బురం
బొంది సింహాసనంబు డిగ్గి దేవప్రతుని సమీపించి 215

కం॥ అన్నా : దేవప్రత ! నఁ
మన్నింపుము, బోధసేయు మంచితమార్గం
బన్ననునేమో, ప్రజలకు
విన్నాణం బుదయమొందు విధమదియేమో ?" 216

వ॥ అనవుడు దేవప్రతుండు భూవరున కిట్లనియె, 217

కం॥ వినుదోమనుజాదీశా :

మనుజుడు మోక్షప్రధాన మార్గస్ఫురణం

తెనయగ నొక్కవిధంబెదె

నెనరున నెఱనమ్మియుంట సేతి యనబడున్.

218

ఉ॥ నమ్మినదానినే యడుగ నల్లురకున్ వినఁజెప్పఁ గావలెన్
సొమ్మునకానఁజెంది నిజహక్తిఁ దొఱంగఁగఁబల్కరాదు, న
త్యమ్మన నద్దియోఁ బ్రగతిదానలభించు, సుఖంబుగల్గు, ఆ
నమ్మికలేవిచోఁగలుగు నష్టము, గౌరవహాని భూషణా :

219

ఉ॥ దేవునిపైననే మదిని బ్రేర్చుట శ్రేయమటంచుఁగాని, యే
భూవరుడైన భక్తిమెయిఁ బుచ్చుటకూడదటంచుఁగాని, నా
భావముగాదు, నమ్మినది పాటులు పెల్లగ వచ్చినన్ మదిన్
జేవదొఱంగ నీయకయె చేయుట లెన్న యటందు భూషణా 220

తే॥ విజయదత్తుండు మిమ్మెద విశ్వసించి
యున్నచో మీరిలిడినట్టి యుడుగరనిటు
సెట్టికమ్మునె తేలికసేసి : యట్లు
తానొనర్చుచిచోఁ బొందు ధనముతానె,

221

కం॥ నరునై నను హరినై నమ
నరనరు నెనను నిజంబు నరుఁడొక విధమున్
బొరయఁగ నమ్మిన నదియే
సిరులిచ్చును గీర్తివిచ్చు సిద్ధము రాజా :

222

చ॥ నరులకు నాత్మకుద్ది గలనాడు జగత్పిరి దివ్యరూప వి
స్ఫురణవెలుంగు, జ్ఞాపములు సోకవు, రోగములావరింప, పీ
వరుసను నమ్మి, యింకపయిఁ బాలనసేయుడు రాజచంద్రః మీ
సరణిని రాజులెల్లఁ బ్రశంస లొనర్తు రనేక కాలమున్, 223

ఉ॥ సారములేవి మాటలకు స్థానమొసంగఁగ రాదటంచు మీ
ధారుణీ నాథులుండవలె, ధర్మము వల్కుట న్యాయమంచు మా
సూరిజనుల్ తలంపవలె, జ్ఞోణితలిన్ వెలుఁగొందు నప్పుడా
చారము నప్రమాదగతిః శాంతి, సుఖంబు నమస్తమున్ నృపా, 224

లే॥ ఆత్మ విశ్వాస మందట కవనరమ్ము
స్థాన మెఱిఁగి చరించుట నత్యమవని
మర్మమును వీడి మాటాడ ధర్మమరయ
భూవరా! ఛాత్రిఁ బ్రగతి సొంపొంచు నపుడు, 225

మ॥ అదియే నాకిప్పుడీ యశోధనము లభ్యంబొనటులసేసె, సం
విదులిద్దానిని నర్థిమెచ్చెదరు, పృథ్వీనాథ! దైవంబుపై
మదినే నిల్పితి దానిశక్తియిటు సంప్రాప్తింపఁగాఁ జేసెదా
నెదమిమ్ముట్టులె నమ్ముచో, దొరకు నీ హీరమ్ము నా దత్తుకే, 226

స. కాపున, 227

కం॥ విశ్వానమె ఘన దైవము
విశ్వానమె సర్వశక్తి వెలయుచు ధరన్
విశ్వాన హీనుఁడగు వాఁ
డీశ్వర యంశంబులేవి హీనుఁడు సుమ్మా : 228

మ॥ అని దేవప్రతుఁడాడ భూవిభుఁడు దానవ్వాని విశ్వాసమున్
ఘనరీలన్ దలపోసి యిట్లనియె, “నేఁ గాంక్షించితిన్ దత్తునిన్
ధనవంతున్ జలువంగఁ గాని యది యా దైవంబు నీకిచ్చె, నే
మనుదున్: సత్యమె నీవు చెప్పనది దివ్యాంశ ప్రభూతార్మకా. 229

ఉ॥ తేఁకువమాలి నిన్నుగడుఁ దేలిక నాడితిమున్ను, దాని నీ
వేకడ వెల్లనాడక మదీయహితంబును గోరియుండుమా
మాకడ, గౌరవస్థితిని మనఁగ సాగఁగ, నెల్లపండితుల్
నీకు విధేయుడై మెలఁగ నేనును గొల్తు నవార్యరీలలన్. 230

క॥ అనినన్ దేవప్రతుఁడా
జనపతినిన్ జూచి పలికె క్షముంపుడు మీ
మనమును గాదనవలసిన
పనియేర్పడి నందుకనుచుఁ బలికిన నృపుడున్. 231

ఉ॥ నాకడనుండ నొల్లవె : మనంబున చొల్లిటి భేదముండెనా :
నీకు నిజంబు మా సభను నీవు మెలంగిన శ్రేయఃపండుమా
కీ కథ తోచినంతఁ గలిగెన్ ముదమారఁగ నుండుమన్ను: నీ
లోకనరే విపత్తు నిట లోపముగల్గదు నమ్ము మిందులకా, 232

ప. నావుడు దేవప్రతుం డిట్లనియె. 233

ఆ॥ పలదు రాజు : నాకు వదలిన స్థానంబు
దత్తునకె లభింపఁ దగదది
వాని కిడుఁడు నాదు పాంచితం బయ్యది
దోషి గాడతండు భూషితుండె, 234

వ. ఎట్లందురేని ?

235

తా|| తానా రీతిని నన్నెదిర్పనెడ నా తత్త్వంబు దైవంబుపై
జ్ఞానస్ఫూర్తి నిలంబడన్ జనక విజ్ఞానంబు వోనాడఁగా
నోనేమోః, యెఱుంగు దరంబె? కనుకన్ హర్షంబు నాకిట్లుగాఁ
దానే కారణమై నుతింపఁ దగు బోధస్ఫూర్తిఁ గల్గించెగా? 236

ఉ|| కావున వాని స్థానమును గౌరవలీల నొనంగ నాకునున్
భావము రంజిలున్, చలఁవవద్దు ననున్ వ్యతిరేకగా భవ
ద్భావమునందు, నేనిచటఁ దద్దయు నుండుట కూడదన్నవో
ఛాఁసః మిమ్ముఁ గాదనుట బొత్తిగఁ గాదు వినుండు మన్మథిన్. 237

ఉ|| బోయెద బోగిన్ ప్రజలఁ బోడిమిఁ గూర్చెడి బోధనేయఁగా
హయినొనంగు సర్వము రహత యెఱుంగని వారెల్ల నా
ధ్యేయము నమ్మి కొట్టునటుఁ దెల్పెద జీవితమున్నదాఁక నీ
మాయ జగంబు నందదియె మార్గముగాఁ దలపోసితిన్ నృపా. 238

చ|| అనవుడు వాని లీల యథిలార్థ ఫలంబని యెంచి, క్రమ్మఱన్
విసయముతోడ దత్తునకు విశ్రుత పీఠయెనంగి, యెల్లఱున్
పనియించు నుండఁగా ప్రచుని చత్వరతన్ నుతింపఁచెరాజు, నా
ఉజమున దత్తుడున్ గదలి కొరుకెఱుగఁ ప్రచున్ సమీపమై. 239

ఉ|| నన్నుత్తమింపుమోహితుఁడః నవ్యగుణాకరః నిన్నునొంపఁగా
భిన్నమువల్కి- లేక వడి పుద్వినసత్యముతోలభించు నీ
బన్నమునొందినాడ, భగవంతుడు నీకెభటుండుగా? నిజం
బన్ననెవో యెఱుంగఁబడు నట్లొనరించెనిబుట్ మహాసుధీ. 240

చ॥ అనిహితహారి వీడన్యపుఁ దర్శిననుజ్ఞయిడన్ గృహంబువే,
జనిసతిన్ బ్రయంబలరజ్యైతలిఁ దానొనరింప నెంచిన
ట్టినియమమున్ వచించి తనటీకన వత్తునటన్న భార్యనున్
మనమున మెచ్చితీసికొని మాతకు సర్వమొనంగి జోగియై. 241

చ॥ కదలిన్ వానిజూచి ప్రజగౌరవమొప్పనుతించి పట్టబం
బుదరికి వీడుకొల్పి తగుదోస్తపుగమ్మని వర్కివచ్చి, రా
యదనున నా పురంబు దురయాదను బొందెను, శాశ్వతంబుగా
విదితగురుండునై వ్రతుడు విశ్రుతిసొందె గురువ్రతస్థితిన్. 242

ఉ॥ ఈకథవిన్న, శ్రద్ధఁ బరియించిన, గలుగుభంబు, ఛాత్రి ను
శ్లోకులు మెచ్చు మూర్గమున శోభిలనొ, మరియాదకెందునున్
లోకువరాదు, సర్వుములున్ గలుగున్, బుధలోకవర్తనన్
దేవువతో మెలంగనగు, దివ్యపథంబు లభించు నేరికేన్. 243

శుభం

స మా స్త ము,

